

Gaudeamus igitur - ylioppilastutkinnon kehittäminen

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:16

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:16

Gaudeamus igitur - ylioppilastutkinnon kehittäminen

Opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN PDF: 978-952-263-462-7

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Erja Kankala

Helsinki 2017

Kuvailulehti

Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö	18.4.2017
Tekijät		
Julkaisun nimi	Gaudeamus igitur - ylioppilastutkinnon kehittäminen	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:16	
Diaarinumero	OKM/380/040/2016	Teema koulutus
ISBN PDF	978-952-263-462-7	ISSN PDF 1799-0351
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-462-7	
Sivumäärä	73	Kieli suomi
Asiasanat	ylioppilastutkinto, ylioppilastutkinnon kehittäminen, lukio, lukiokoulutus, lukion päättötutkinto	
Tiivistelmä	<p>Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 9.6.2016 työryhmän selvittämään ylioppilastutkinnon keskeisiä kehittämistarpeita sekä tekemään ehdotukset kehittämistoimenpiteiksi.</p> <p>Työryhmä ehdottaa muutettavaksi nykyistä reaaliaineen koetta siten, että kokeeseen osallistuvan olisi nykyisen kokeen asemasta suoritettava jatkossa joko kaksi reaaliaineen koetta tai yksi reaaliaineen koe ja yksi vieraan kielen koe. Näin tutkinto muodostaisi aiempaa tasapainoisemman kokonaisuuden, samalla se kuitenkin säilyttäisi nykyisen valinnaisen rakenteensa.</p> <p>Työryhmä ehdottaa muutosta kokeiden keston ja äidinkielen kokeen kaksipäiväisyyteen siten, että kokeiden pituus lyhennetään neljään tuntiin ja äidinkielen koe muutetaan yksipäiväiseksi. Kokeiden rakenne, sisältö ja laajuus mitoitetaan uuteen keston. Samoin työryhmä ehdottaa luopumista myös nykyisestä käytännöstä erotella kokeet sitovasti pakollisiin ja ylimääräisiin jo ilmoittautumisen yhteydessä. Tutkinto muodostuisi muutoin nykyisen kaltaisella tavalla.</p> <p>Työryhmä ehdottaa lisäksi, että hylättyjä kokeita voisi uusia nykyisen kahden kerran sijaan kolme kertaa ja että hyväksytyt kokeet voisi uusia jatkossa nykyisen yhden koekerran sijaan kaksi kertaa. Kokeiden uusimismahdollisuuksien lisääminen vähentäisi hylätyn kokeen kompensatiotarvetta, jota ehdotetaan poistettavaksi. Samoin työryhmä ehdottaa uutena hylättyyn tutkintoon sisältyneiden hyväksytyjen kokeiden sisällyttämistä aloitettavaan uuteen tutkintoon kolmen vuoden ajan aiemmin suoritettujen kokeiden hyväksymisen ajankohdasta. Samoin erillisinä kokeina suoritettujen hyväksytyt kokeet voitaisiin lukea hyväksi ylioppilastutkintoon kolmen vuoden ajan erillisen kokeen hyväksymisen ajankohdasta. Menettelyllä työryhmä haluaa vahvistaa aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista ylioppilastutkinnossa.</p> <p>Työryhmä ehdottaa myös suullisen kielitaidon kokeen ottamista osaksi vieraiden kielten ja toisen kotimaisen kielen kokeita.</p> <p>Työryhmä teki lukuisia myös muita ehdotuksia tutkinnon kehittämiseksi sekä luotasi pidemmän ajan kehittämismahdollisuuksia.</p>	
Kustantaja	Opetus- ja kulttuuriministeriö	
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Presentationsblad

Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet	18.4.2017
Författare		
Publikationens titel	Gaudeamus igitur – studentexamen utvecklas	
Publikationsseriens namn och nummer	Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2017:16	
Diarienummer	OKM/380/040/2016	Tema utbildning
ISBN PDF	978-952-263-462-7	ISSN PDF 1799-0351
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-462-7	
Sidantal	73	Språk finska
Nyckelord	studentexamen, utveckling av studentexamen, gymnasiet, gymnasieutbildning, examen som avslutar gymnasieutbildningen	
Referat	<p>Undervisnings- och kulturministeriet tillsatte den 9 juni 2016 en arbetsgrupp för att utreda studentexamens centrala utvecklingsbehov samt föreslå åtgärder i detta syfte.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår att det nuvarande realprovet ändras så att examinanden inte längre skulle avlägga provet i dess nuvarande form, utan i stället antingen avlägga prov i två realämnen eller i ett realämne och ett främmande språk. Därmed skulle examen utformas till en mer balanserad helhet, utan att ge avkall på den valfrihet som karakteriserar examen i dess nuvarande form.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår vidare att den tid examinanden har på sig för avläggandet av ett prov förkortas till fyra timmar för ett prov, och att provet i modersmålet, som nu omfattar två provdagar, får en enda provdag. Provens struktur, innehåll och omfattning dimensioneras enligt den nya tidsbegränsningen. Därtill föreslås att man avstår från nuvarande praxis, enligt vilken examinanden redan i anmälningsskedet måste förbinda sig till vilka prov han eller hon avlägger som obligatoriska respektive frivilliga ämnen. I övrigt ser examen ut som förut.</p> <p>Därutöver föreslår arbetsgruppen att ett underkänt prov får tas om tre gånger i stället för nuvarande två, och att man i fortsättningen får ta om ett godkänt prov två gånger i stället för nuvarande en. Att ge examinanden fler omtagningsmöjligheter skulle minska behoven av kompensering, som enligt förslaget slopas. Arbetsgruppen föreslår ytterligare att godkända prov som ingår i en underkänd examen får inkluderas i en ny examen, om examinanden påbörjar denna inom loppet av tre år från och med den tidpunkt vid vilken proven godkänkts. Likaså ska separat avlagda godkända prov kunna räknas till godo i en studentexamen som avläggs inom loppet av tre år från och med den tidpunkt vid vilken ifrågavarande prov hade godkänkts. Genom förfarandet vill arbetsgruppen stärka erkännandet av tidigare förvärvad kunskap i studentexamen.</p> <p>Dessutom föreslår arbetsgruppen att man också ska inkludera ett prov i muntliga språkkunskaper i proven i främmande språk och det andra inhemska språket</p> <p>Arbetsgruppen lade också fram andra utvecklingsförslag gällande examen samt reflekterade över olika utvecklingsmöjligheter på längre sikt.</p>	
Förläggare	Undervisnings- och kulturministeriet	
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Sisältö

Opetus- ja kulttuuriministeriölle	9
1 Johdanto ja kooste ehdotuksista	13
2 Ylioppilastutkinto - muutosten kohteena ja välineenä	17
2.2 Itsenäisen Suomen valtakunnallinen koe	18
2.3 Kehitystä 2000-luvun molemmin puolin	20
2.4 Tutkinnon kehittäminen viime vuosina	21
3 Ylioppilastutkinnon haasteet ja kehittämistarpeet	26
3.1 Nykyinen tutkinnon rakenne ja myönnettävät todistukset	26
3.2 Nykyrakenteen perustelut	29
3.3 Osaamistasovaateet	30
3.4 Nopea tekninen kehitys	30
4 Ehdotukset	32
4.1 Tutkinnon rakenne ja vähimmäisvaatimukset	33
4.2 Tutkinto ja oppiainerajat	37
4.3 Tutkinnon valmistuminen ja kokeeseen ilmoittautuminen	39
4.4 Tutkintoon osallistumisoikeus ja erilliset kokeet	42
4.5 Uusiminen, täydentäminen ja kompensatio	44
4.6 Kokeiden rakenne ja aikataulu	47
4.7 Digitaalisuuden mahdollisuudet	49
4.8 Suullinen koe	51
4.9 Valmistava arvostelu	53
5 Tulevaisuuden pohdittavaa	55
5.1 Osiopankki ja adaptiiviset kokeet	55
5.2 Ryhmäkoee	56
5.3 Ylioppilastutkinto ja koulutusvienti	57
6 Ehdotusten kustannusvaikutukset	59
Kirjallisuutta ja materiaaleja	62
Liite 1. Näkökulmia erilaisiin kansallisiin ja kansainvälisiin tutkintoihin	64
Liite 2. Tilastotietoja ylioppilastutkinnosta	71

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 9.6.2016 työryhmän selvittämään ylioppilastutkinnon keskeisiä kehittämistarpeita sekä tekemään ehdotukset kehittämistoimenpiteiksi.

Lukiokoulutuksen päätteeksi pannaan toimeen ylioppilastutkinto. Tutkinnon avulla selvitetään, ovatko opiskelijat omaksuneet lukion opetussuunnitelman mukaiset tiedot ja taidot sekä saavuttaneet lukiokoulutuksen tavoitteiden mukaisen riittävän kypsyysden. Tutkintoon sisältyy äidinkielessä ja kirjallisuudessa, toisessa kotimaisessa kielessä, vieraissa kielissä, matematiikassa ja reaaliaineissa järjestettäviä kokeita. Ylioppilastutkinnon suorittaminen tuottaa yleisen jatko-opintokelpoisuuden korkeakouluihin. Lukiolaissa tarkoitetun koulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta on säädetty valtioneuvoston asetuksella (942/2014).

Opetushallitus päättää eri aineiden, aineryhmien ja aihekokonaisuuksien sekä muun lukiolaissa tarkoitetun opetuksen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä sekä oppilaitoksen ja kodin yhteistyön ja opiskelijahuollon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan opiskelijahuollon tavoitteista (opetussuunnitelman perusteet). Uudet opetussuunnitelmat otetaan käyttöön asteittain 1.8.2016 lukien.

Ylioppilastutkinnon meneillään oleva uudistus kohdentuu tieto- ja viestintäteknikan käyttöönottoon tutkinnon suorittamisessa. Projekti käynnistyi vuoden 2013 alkupuolella. Ensimmäiset kokeet on toteutettu tieto- ja viestintäteknikkaa hyödyntäen syksyn 2016 tutkinnossa. Uusia aineita tulee sähköisen suorittamisen piiriin tutkintokerroittain, kunnes vuonna 2019 koko tutkintoprosessi toteutetaan tieto- ja viestintäteknikkaa hyödyntäen. Samanaikaisesti kehitetään myös tutkinnon eri kokeita muun muassa uudistamalla matematiikan, äidinkielen ja kielten kokeita.

Työryhmän puheenjohtajaksi ministeriö nimesi kansliapäällikkö Anita Lehikoisen opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Työryhmän varapuheenjohtajaksi ministeriö nimesi johtaja Jorma Kauppisen Opetushallituksesta ja jäseniksi professori Patrik Scheininin ylioppilastutkintolautakunnasta, ylijohtaja Eeva-Riitta Pirhosen ja ryhmäpäällikkö Johanna Moision opetus- ja kulttuuriministeriöstä, professori Juha Kinnusen Suomen yliopistot UNIFI ry:stä,

erityisasiantuntija Olavi Arran Opetusalan ammattijärjestö OAJ ry:stä, rehtori Mervi Vidgrenin Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry:stä, erityisasiantuntija Lieselotte Eskelisen Suomen Kuntaliitosta, puheenjohtaja Riikka Lindroosin Suomen Rehtorit ry:stä, puheenjohtaja Tarja Boen IKLO - Iltakoulujen liitto ry:stä, koulutuspoliittinen asiantuntija Annakaisa Tikkinen Suomen Lukiolaisten liitto ry:stä, puheenjohtaja Jukka Eero Vuorisen Suomen opinto-ohjaajat SOPO ry:stä, puheenjohtaja Kyösti Värriin Pro Lukio ry:stä ja puheenjohtaja Aki Holopaisen Yksityiskoulujen liitto ry:stä. Työryhmän sihteeriksi ministeriö nimesi opetusneuvos Heikki Blomin opetus- ja kulttuuriministeriöstä ja opetusneuvos Tiina Tähkän Opetushallituksesta.

Työryhmän toimikausi päättyi 31.3.2017.

Työryhmä on kokoontunut yhdeksän kertaa.

Työssään työryhmä on kuullut professori Jouni Välijärveä Jyväskylän yliopistosta, professori Katariina Salmela-Aroa Jyväskylän ja Helsingin yliopistoista, sekä ylioppilastutkintolautakunnan valiokuntien edustajina Raili Hildéniä, Elina Koukia, Timo Saarista ja Hanna-Leena Merenti-Välimäkeä. Ylioppilastutkintolautakunnan pääsihteeri Kaisa Vähähyppä on osallistunut työryhmän työskentelyyn asiantuntijana.

Saatuana työnsä päätökseen työryhmä luovuttaa ehdotuksensa opetus- ja kulttuuriministeriölle.

Helsingissä 18.4.2017

Anita Lehikoinen

Olavi Arra

Tarja Boe

Lieselotte Eskelinen

Aki Holopainen

Jorma Kauppinen

Juha Kinnunen

Riikka Lindroos

Johanna Moisio

Eeva-Riitta Pirhonen

Annakaisa Tikkinen

Patrik Scheinin

Mervi Vidgrén

Jukka Eero Vuorinen

Kyösti Värri

Heikki Blom

Tiina Tähkä

1 Johdanto ja kooste ehdotuksista

Ylioppilastutkinto on yksi koulujärjestelmän keskeisistä instituutioista. Tutkinnon keskeiset tehtävät liittyvät jatkokelpoisuuden toteamiseen ja sen toimimiseen lukion päättötutkintona.

Suomalaisessa koulujärjestelmässä luovuttiin tarkastustoiminnasta 1990-luvulla, tavoitteena oli varmentaa koulutuksen laatua arviointitoiminnan kautta, säätämällä koulutuksen järjestäjille velvoite arvioida omaa koulutustoimintaansa. Paikallisen arviointitoiminnan rinnalla toteutettiin valtakunnallisia lukiokoulutuksen arviointeja. Paikallisen arviointitoiminnan tehtävä oli, laadunvarmennuksen ohella, tukea koulutuksen kehittämistä. Valtakunnallinen arviointitoiminta keskittyi enemmän tilannekuvan muodostamiseen tukeakseen valtakunnallista päätöksentekoa. Paikallisen arvioinnin tilasta 2017 valmistunut analyysi osoitti selkeitä puutteita paikallisen arvioinnin toteutumisessa. Valtakunnalliset arvioinnit ovat olleet erillisiä, ja niistä on puuttunut pitkäjänteisyys ja säännöllisyys.

Ylioppilastutkinto on ollut systemaattisesti toteutettu laadunvarmennusmenettely lukio-koulutuksessa. Sen perusteella on voitu suhteuttaa sekä opiskelijoiden osaamista toisiinsa että asetettuihin tavoitteisiin. Siinä missä koulukohtainen arvostelu ja arvosanat ovat voineet varioida runsaastikin koulujen välillä, ovat ylioppilastutkinnon arvosanat luonteeltaan valtakunnallisesti yhteismitallisia koulusta riippumatta. Näin ylioppilastutkinnon merkitys kansallisena laadunvarmennuksen välineenä on korostunut entisestään 2000-luvulla.

Yhteiskunnallinen ja tekninen kehitys on ollut historiallisesti arvioiden erittäin nopeaa viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana. Lukiokoulutusta ja ylioppilastutkintoa on kehitetty ottaen huomioon erilaiset kehitysvaateet. Työryhmä on pyrkinyt nostamaan esille keskeisiä tutkinnon kehittämiskohteita ja -toimia. Ehdotuksista osa on varsin konkreettisia ja tähän hetkeen sidoksissa olevia. Osa työryhmän asioista on monelta osin vielä tulevaisuuden peitossa ja riippuvaisia teknisestä kehityksestä. Työryhmä on kuitenkin halunnut avata keskustelun niidenkin osalta, vaikka konkreettisten ehdotusten tekemiseen ei ole ollutkaan kaikilta osin valmiuksia.

Työryhmän ehdotusten lähtökohtana on ollut vahvistaa ylioppilastutkintoa lukion päättö-tutkintona ja tutkinnon hyödynnettävyyttä korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa tulevana vuosina ja vuosikymmeninä. Työryhmä on tarkastellut tutkinnon kehittämistä osana osaa-mistason kohottamista.

Työryhmän keskeiset ehdotukset

- Tutkinto muodostaa aiempaa tasapainoisemman kokonaisuuden samalla kuitenkin säilyttäen tutkinnon nykyisen valinnaisen rakenteen. Tutkintoon osallistuvan on suori-tettava äidinkielessä ja kirjallisuudessa järjestettävä koe sekä kolme koetta tai koepa-ria seuraavista
 - Matematiikka
 - Toinen kotimainen kieli
 - Vieras kieli
 - Kaksi reaaliaineen koetta tai yksi reaaliaineen koe ja yksi vieraan kielen koe

Tutkintoon osallistuva voi lisäksi suorittaa yhden tai useamman kokeen edellä mainituista kokeista.

- Kaikkiin kokeisiin laaditaan oppiainerajat ylittäviä tehtäviä. Tehtävien laadinnassa ote-taan huomioon myös aihekokonaisuudet.
- Tulevaisuudessa kokeiden tausta-aineistoihin voisi sisältyä myös materiaalia eri kielillä.
- Kokeiden laadinnassa vahvistetaan edelleen tavoitteiden mukaista osaamista yksit-täisten sisältöjen sijaan.
- Ylioppilastutkinnon valmistumista koskevia säännöksiä täsmennetään siten, että niistä selkeästi ilmenee, että ylioppilastutkinnon suorittaminen edellyttää lukion oppimää-rän suorittamista tai muiden lukiolain 18 a §:n mukaisten edellytysten täyttymistä.
- Kokelaat eivät enää sitovasti valitse kokeita pakollisiksi tai ylimääräisiksi ilmoittautumi-sen yhteydessä. Tutkinto muodostuu muutoin nykyisen kaltaisella tavalla.
- Kokelaan ilmoittautumista eritasoisiin kokeisiin samassa tutkintoaineessa ei rajoiteta. Kokelaan tutkintoon voidaan kuitenkin sisällyttää vain yksi koe samassa oppiaineessa. Muista kokeista kokelas saa erillistodistuksen.

- Saamen vieraan kielen kokeen tilalle kokelas voi valita myös saamen äidinkielen ja kirjallisuuden kokeen. Tällöin saamen kielen osaamista voi osoittaa aiempaa joustavammin.
- Erillisinä kokeina suoritettut hyväksytyt kokeet voidaan lukea hyväksi ylioppilastutkintoon kolmen vuoden ajan erillisen kokeen hyväksymisen ajankohdasta.
- Koulutuksen järjestäjä voisi periä kokelaalta maksun, mikäli kokelas ei olisi kyseisen koulutuksen järjestäjän opiskelija ja joka uusii tutkintoonsa sisältyvän kokeen ylioppilastutkinnon tultua suoritetuksi, täydentää tutkintoaan tai suorittaa erillisen ylioppilastutkintoon kuuluvan kokeen koulutuksen järjestäjän oppilaitoksessa.
- Lukion oppimäärää suorittavalla kokelaalla tulee olla puolet lukion oppimäärästä tai kirjoitettavan oppiaineen pakolliset kurssit opiskeltuna voidakseen osallistua tutkinnon kokeisiin. Rehtori varmistaa kokelaan oikeuden osallistua tutkintoon.
- Hylättyjä kokeita voisi uusia nykyisen kahden kerran sijaan kolme kertaa.
- Hyväksytyt kokeet voisi uusia jatkossa nykyisen yhden koekerran sijaan kaksi kertaa.
- Tutkinnon tultua hylätyksi, hylättyyn tutkintoon sisältyneet hyväksytyt kokeet voidaan sisällyttää aloitettavaan uuteen tutkintoon kolmen vuoden ajan aiemmin suoritettun kokeen hyväksymisen ajankohdasta.
- Hylätyn kokeen kompensatiomahdollisuus poistetaan samalla, kun uusimismahdollisuuksia lisätään edellä esitetyllä tavoin.
- Koepäivien aikatauluja tiivistetään ottaen huomioon kokelaiden riittävä palautuminen, kokelasmäärät eri päivinä, eri kokeiden tyyppilliset yhdistelmät ja järjestelyjen vaikutus kokelaiden jaksamiselle.
- Kokeiden pituus lyhennetään neljään tuntiin. Äidinkielen koe muutetaan yksipäiväiseksi. Kokeiden rakenne, sisältö ja laajuus mitoitetaan uuteen keston.
- Tutkintoa kehitetään kohden avoimia digitaalisia oppimisympäristöjä, joissa on mahdollisuus hyödyntää monipuolisesti taustamateriaaleja. Osa kokeesta voi hyödyntää internetyhteyttä.
- Opettajien ja opiskelijoiden tutustuminen ylioppilastutkintotehtävien tyyppisiin digitaalisiin tehtäviin mahdollistetaan hyödyntäen vanhoja koetehtäviä. Tekijänoikeudellisia haasteita voidaan ratkaista erillissopimuksin, tehtävien laatimisen keinoin ja

tarvittaessa selvittämällä viranomaistyönä lainsäädännön antamat mahdollisuudet ja rajoitteet.

- Suullisen kielitaidon koe otetaan osaksi vieraiden kielten ja toisen kotimaisen kielen kokeita. Kehittyvää teknologiaa hyödynnetään kokeen toteutuksessa. Käyttöönottoa testataan ja uudistuksen vaikutuksia arvioidaan kokelaiden, opettajien, koulujen, koulutuksen järjestäjien ja ylioppilastutkintolautakunnan kannalta ennen toimeenpanoa.
- Valmistavassa arvostelussa opettaja korjaa oman oppilaitoksen koesuoritusten lisäksi myös muiden oppilaitosten koesuorituksia.

2 Ylioppilastutkinto - muutosten kohteena ja välineenä

2.1 Helsingin yliopiston pääsykokeista valtakunnalliseksi tutkinnoksi

Ylioppilastutkinnon tausta on Turun akatemian dekaanin suorittamissa sisäänpääsykuulusteluissa 1600-luvulta. Näiden kuulustelujen tehtävänä oli selvittää, oliko opintonsa aloittavilla nuorilla riittävät pohjatiedot akateemisten opintojen harjoittamiseen. Ylioppilaskokeet alkoivat vuonna 1852 Helsingin yliopiston pääsykokeena, jolloin ensimmäisen kerran sisäänpääsykuulustelu kytkettiin lukion oppimäärään: kaikkien kokelaiden oli esitettävä todistus lukiosta tai vastaavasta koulusta, jolla oli oikeus päästää oppilaita yliopistoon. Pääsykoe sisälsi kirjallisen osan äidinkielessä ja latinassa sekä suulliset tutkinnot.

Ylioppilastutkinto uudistui vuonna 1874 keisarin antaman ohjesäännön myötä. Tämän asetuksen myötä asetetun ylioppilastutkintovaliokunnan laatimat kirjalliset kokeet siirtyivät kouluille. Ne sisälsivät äidinkielen kirjoituksen jostakin yleiseen sivistykseen kuuluvasta aiheesta sekä käännös äidinkielestä latinaan tai muuhun vieraaseen kieleen. Kokeisiin kuuluivat myös käännös äidinkielestä toiseen kotimaiseen kieleen ja vähintään kolmen matematiikan tehtävän suorittaminen. Ylioppilastutkintokunnan hyväksymät oppilaat ilmoittautuivat yliopiston rehtorille suullista kuulustelua varten, jonka suoritti ylioppilastutkintokunta yliopistolla. Suulliseen kuulusteluun sisältyi uskonopin, vanhojen ja uusien kielten sekä historian ja matematiikan koe. Kuulustelu järjestettiin Helsingissä.

Ylioppilastutkinnon säädökset koskivat aluksi vain miehiä. Mikäli naiset tahtoivat suorittaa ylioppilastutkinnon ja opiskella yliopistossa, oli heidän anottava ennen ylioppilastutkinnon suorittamista yliopiston kanslerilta ”erivapautta sukupuolestaan”. Naiskokelaat saivat

hallitsijan päätöksellä oikeuden suorittaa ylioppilastutkinnon samoin ehdoin kuin miehet vuonna 1901.

2.2 Itsenäisen Suomen valtakunnallinen koe

Ennen Suomen itsenäistymistä ylioppilastutkinnosta käytiin aktiivista keskustelua, minkä aikana siihen liittyen laadittiin yli 20 virallista ehdotusta tai julkista kannanottoa. Uusi asetus säädettiin vasta 1919, kun itsenäistymisen myötä ylioppilaskokelaiden määrä kasvoi ja maahan perustettiin uusi yliopisto Turkuun.

Uusi asetus (A151/1919) astui voimaan vuonna 1921, ja sen tarkoituksena oli selvittää, olivatko oppilaat saavuttaneet riittävän kypsyys- ja varmistusasteen, että heillä oli vahvistettujen oppikurssien mukainen tietomäärä. Tutkintoon sisältyi kirjallisia ja suullisia tutkintoja, jotka järjestettiin kouluissa. Niiden johtamisesta, järjestämisestä ja arvostelusta vastasi tutkintolautakunta. Suulliset kuulustelut yliopistolla lakkautettiin, ja ylioppilastutkinto muutettiin yliopiston valintatutkinnosta lukion päättötutkinnoksi, vaikka sitä edelleen pidettiin väylänä yliopistoon.

Pakollisia kirjoituskokeita oli viisi: äidinkielen, toisen kotimaisen kielen, vieraan kielen ja matematiikan kokeet sekä uutena reaali- ja kokeet. Reaali- ja kokeissa tehtäviä oli viidessä aineessa (uskonto ja kirkkohistoria sekä filosofian alkeet, historia ja yhteiskuntaoppi, fysiikka ja kemia, eläin-, kasvi-, ja maantiede sekä kansantalous ja maataloudelliset aineet), joista vähintään kahteen oli vastattava tyydyttävästi. Äidinkielessä tuli laatia kirjoitus oppilaan kokemuspöytäkirjaan tai koulussa annettuun yleiseen sivistykseen kuuluvassa aineessa, ja toisessa kotimaisessa kielessä suoritettiin käännös toisesta kotimaisesta kielestä opetuskieleksi. Vieraan kielen kokeessa oli käännökset opetuskielestä kohdekieleen ja kohdekielestä opetuskieleksi. Matematiikan kokeessa tuli tyydyttävästi käsitellä vähintään kolmea tehtävää.

Tutkintotodistuksessa tuli mainita suoritettujen kokeiden arvosanat sekä tutkinnon yleinen maine. Mainesana muodostui erillisistä kokeista saatujen arvosanojen perusteella (kiitettävä 3 ääntä, kiitoksella hyväksytty 2 ääntä ja hyväksytty 1 ääni). Äänten yhteenlaskun perusteella muodostettiin yleisarvosana, joka muodostui seuraavasti:

Arvosana	Ääniä
Approbatur	5–8
Cum laude approbatur	9–12
Laudatur	13–15

Kriisiaikoina ylioppilastutkinnon järjestämisessä oli poikkeuksia. Esimerkiksi keväällä 1918 tutkintoja ei järjestetty, vaan koulujen rehtoreilla oli oikeus myöntää kokelaille yliopisto-opintoihin oikeuttavat päättötodistukset. Vuosina 1940–1946 tutkintoa ei aina voitu järjestää, ja ylioppilaksi hyväksyttiin tietyn kriteerein. Vuonna 1943 säädettiin asetus ns. sotaylioppilaskirjoituksista, jotka käsittivät supistetun lukion oppimäärän: kirjoituskokeita oli äidinkielessä, ensimmäisessä vieraassa kielessä sekä vaihtoehtoisesti joko matematiikassa tai reaalikokeessa. Reaalikokeen ja matematiikan vaihtoehtoisuus jäi sotavuosilta pysyväksi.

Vuonna 1947 annettiin uusi asetus ylioppilastutkinnosta. Asetus kumosi vuoden 1919 asetuksen ja se tuli voimaan vuonna 1948. Pakollisia kokeita ylioppilastutkintoon sisältyi neljä: äidinkieli, toinen kotimainen kieli, vieras kieli ja vaihtoehtoisesti joko matematiikka tai reaaliokoe. Näiden lisäksi kokelas sai suorittaa ylimääräisiä kokeita. Reaalikokeen aineryhmät supistuivat neljään, kun kansantalous yhdistettiin historian ja yhteiskuntaopin kanssa ja maataloudelliset aineet oli jätetty pois. Toisen kotimaisen kielen kokeeseen tuli lisäyksenä käänös myös opetuskielestä kohdekieleen. Yleinen mainesana määräytyi kirjoitettujen kokeiden mukaan:

Arvosana	4 koetta	5 koetta	6 koetta
Approbatur	4–6	5–7	4–8
Cum laude approbatur	7–9	8–11	9–13
Laudatur	10–12	12–15	14–18

1960–1970-luvulla ylioppilastutkintoa kritisoitiin voimakkaasti: vaadittiin niin tutkinnon uudistamista kuin sen lakkauttamistakin. Kritiikki oli osa laajaa koulutusjärjestelmän uudistustarvetta. Ylioppilastutkinto koettiin muuttumattomaksi. Vuonna 1970 opetusministeri Jaakko Itälä esitti ylioppilastutkinnon poistamista vuoteen 1974 mennessä. Ylioppilastutkintolautakunta puolusti tutkinnon tarpeellisuutta esimerkiksi koulutuksen tason säilyttämisen ja arvioinnin yhtenäistämisen näkökulmista. Lautakunta pyrki siirtämään tutkinnon lakkauttamista ja toteuttamaan uudistuksia, jotta lakkauttaminen ei toteutuisi.

1960-luvulla siirryttiin käyttämään suhteellista arvostelua, sillä eri arvosanojen osuudet saattoivat vaihdella vuosittain paljonkin. Suhteellisella arvostelulla pyrittiin takaamaan arvioinnin oikeudenmukaisuus, kun tiettyjä arvosanoja tuli antaa vuosittain suunnilleen sama määrä. Arvosana-asteikkoa uudistettiin vuoden 1969 tutkintoasetuksen muutoksella, mikä paransi kirjoittajien erottelua ja näin sijoittumista ja jatko-opintoihin. Uudet arvოსanat ja niitä vastaavat äänimäärät olivat laudatur (6), magna cum laude approbatur (5), cum

laude approbatur (4), lubenter approbatur (3), approbatur (2) ja improbatur (0). Yleinen arvosana määräytyi seuraavasti:

Mainesana	4 koetta	5 koetta	6 koetta
Laudatur	22–24	27–30	32–36
Magna cum laude approbatur	18–21	22–26	26–31
Cum laude approbatur	15–17	18–21	21–25
Lubenter approbatur	11–14	13–17	15–20
Approbatur	8–10	8–12	8–14

Hyväksytyn kokeen uusiminen tuli mahdolliseksi vuonna 1971, ja hylätyn kokeen sai uusia kaksi kertaa kolmen seuraavan tutkintokerran yhteydessä. Suulliset tutkinnot poistettiin ylioppilastutkinnon lainsäädännöstä vuonna 1972, vaikka ne säilyivätkin lukion loppukuulusteluna vielä pitkään. Kielten kokeita oli arvosteltu paljon. Vieraiden kielten ja toisen kotimaisen kielen kokeissa säädettiin vuonna 1974, kokeilun jälkeen, kaikille pakolliseksi kolmiosainen koe, joka sisälsi puheen ja tekstin ymmärtämistä sekä kirjallista käyttämistä mittaavan osan. Muutos tuli voimaan vuonna 1977. Äidinkielen kokeeseen tuli ns. kahden kokeen käytäntö, joka toteutui vuonna 1970. Tällöin kirjoitettiin kaksi ainetta, joista parempi huomioitiin. Lisäksi äidinkielen kompensoimattomuus poistettiin.

Reaalikoetta uudistettiin 1960- ja 1970-lukujen taitteessa siten, että vastausten pistesumma ratkaisi arvosanan, eikä enää otettu huomioon tyydyttävien vastausten lukumäärää. Vuonna 1981 reaalikokeen aineryhmät jaettiin uudelleen vastaamaan paremmin uusia oppimääriä. Fysiikka ja kemia sekä biologia ja maantiede jaettiin omiksi ryhmikseen, ja reaaliaineita oli yhteensä seitsemän: 1) uskonto-oppi ja kirkkohistoria, 2) psykologia ja filosofia, 3) historia ja yhteiskuntaoppi sekä kansantaloustieto, 4) fysiikka, 5) kemia, 6) biologia ja 7) maantiede. Nimiä muutettiin uudelleen vuonna 1987, jolloin uskonto-opin ja kirkkohistorian nimeksi tuli uskonto tai elämänkatsomustieto ja maantieteestä maantieto. Kurssi-muotoinen lukio (1981) vaikutti reaalikokeeseen siten, että kokelaat keskittyivät suorituksessaan entistä enemmän yhteen tai kahteen aineeseen. Tällöin lukion opetusajasta noin 30–50 prosenttia vienynt reaaliaineiden osaaminen mitattiin yhdellä kokeella.

2.3 Kehitystä 2000-luvun molemmin puolin

1990-luvun alussa lukiolain ja -asetuksen muutoksien myötä siirryttiin kokeiluista saadun palautteen perusteella luokattomaan lukioon sekä tuntijakopäätöksellä lisättiin lukion valinnaisuutta. Uudet opetussuunnitelman perusteet hyväksyttiin vuonna 1994. Vuoden 1994 ylioppilastutkintoasetuksella tuli mahdolliseksi tutkinnon hajauttaminen enintään kolmeen peräkkäiseen suorituskertaan. Lisäksi matematiikan ja kielten kokeissa oli mahdollista valita kokeen taso riippumatta opiskelusta oppimäärästä. Vähintään yhdessä pa-

kollisessa aineessa oli kuitenkin suoritettava vaativamman tason koe, ja tutkinnon neljä pakollista koetta pysyivät entisellään. Arvosanojen määrä kasvoi yhdellä, kun laudaturin ja magnan väliin lisättiin eximia cum lauden arvosana. Lisäksi kokeen arvostelua koskevaan lautakunnan päätökseen sai hakea lautakunnalta tarkistusarvostelua.

Ylioppilastutkinnon kehittämistyö jatkui 1990-luvulla 1995 alkaneella rakennekokeilulla, jossa mukana olevissa lukioissa kokelaiden oli osallistuttava äidinkielen kokeeseen ja valittava kolme pakollista koetta seuraavien joukosta: toinen kotimainen kieli, vieras kieli, matematiikka ja reaalikoe. Rakennekokeilun tavoitteena oli valinnaisuuden lisääminen ylioppilastutkinnon suorittamisessa. Kokeilu päättyi vuonna 2004, ja tuli pakolliseksi kaikille kokelaille vuonna 2005. Ennen rakenneuudistusta oli uudistettu mm. matematiikan kokeita vuonna 2000 siten, että kokeessa valittiin enintään 10 tehtävää 15 tehtävän joukosta. Lisäksi vieraiden kielten kokeiden valikoimassa ja rakenteessa on tapahtunut muutoksia. Vuonna 2006 reaalikoe muuttui ainereaaliksi, jossa jokaisella reaaliaineella on oma kokeensa. Ainerealiuudistuksella tavoiteltiin mm. kunkin reaaliaineen lukion tuntijaon mukaista vastaavuutta tutkinnossa sekä parempaa hyödynnettävyyttä korkeakoulujen opiskelijavalinnassa.

Ainerealin uudistamisen jälkeen muutoksia on tapahtunut esimerkiksi äidinkielen kokeessa, johon on vuodesta 2007 saakka kuulunut tekstitaidon koe ja esseekoe.

2.4 Tutkinnon kehittäminen viime vuosina

Ylioppilastutkinnon viime vuosien kehittämisen painopisteet ovat olleet tutkinnon digitalisointi ja siihen liittyvä kokeiden kehittäminen sekä eri kokeiden arvosanjakaumien vertailtavuuden parantaminen. Koearvosanojen vastaavuuksia on kehitetty, jotta arvosanat olisivat entistä vertailukelpoisempia ja palvelisivat entistä paremmin myös yliopistojen ja korkeakoulujen opiskelijavalinnan tarpeita.

Kehittämisessä noudatettuja periaatteita

Ylioppilastutkinnon kehittämisessä on otettu huomioon seuraavia periaatteita ja tavoitteita:

- kokelaat ovat yhdenvertaisia keskenään ja kokelaiden tulokset ovat vertailukelpoisia keskenään oppilaitoksesta riippumatta
- tutkinnon järjestäminen tapahtuu yhtäaikaisesti koko maassa
- kokeissa ovat yhtenäiset tehtävät
- tehtävät perustuvat lukion opetussuunnitelman perusteisiin
- alustava arviointi tapahtuu lukioissa
- kokelaalla on mahdollisuus hakea muutosta arvosteluun

- arvosteluun sisältyy koulun opettajasta riippumaton sensoriarviointi
- lopullinen arviointi tapahtuu lautakunnassa
- koetulokset sijoitetaan suhteelliseen jakaumaan (suhteellinen arviointi)

Tutkinnon tarpeellisuus – tutkinnosta luopuminen

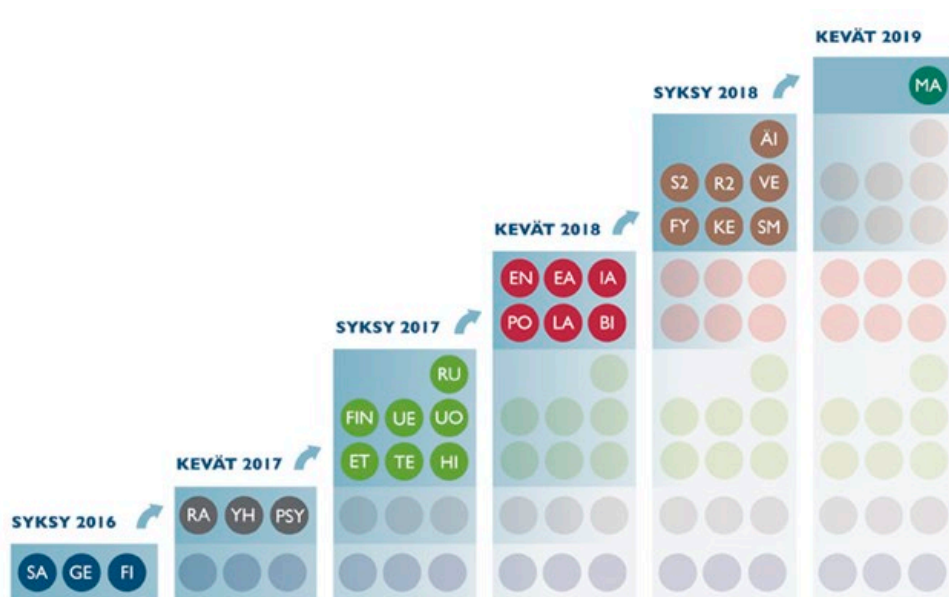
Tutkinnosta luopuminen on noussut julkisuudessa olleessa keskustelussa esille aika-ajoin. Tutkinnosta luopuminen kuitenkin heikentäisi opiskelijoiden yhdenmukaisen ja samalla oikeudenmukaisen arvioinnin toteumista. Tutkinnon poistaminen tekisi opiskelijoiden osaamisen arvioinnista entistä eriarvoisemman. Oppilaitosten antamat arvosanat eivät ole vastaavalla tavalla keskenään vertailukelpoisia kuin tutkintoarvosanat. Tutkinto toimii myös keskeisenä koulutuksen laadun varmuuksena ja sen poistaminen heikentäisi suomalaisen koulutuksen laatua. Tutkinto on myös valtakunnallisesti järjestettävänä ja riippumattomana tutkintona kansainvälisesti tunnustettu ja arvostettu. Tutkinnosta luopuminen heikentäisikin suomalaisen lukiokoulutuksen kansallista ja kansainvälistä arvostusta. Ruotsista saadut kokemukset eivät puolla tutkinnosta luopumista. Siellä keskustellaan muun muassa tutkinnon palauttamisesta.

Standardoitujen pisteiden keskiarvo

Valinnaisuuden kasvaessa ylioppilaskokeiden arvosanojen vertailtavuuden parantamiseksi on portaittain siirrytty suhteellisessa arvostelussa normaalijakauman käyttämisestä niin sanottuun standardoitujen yhteispisteiden keskiarvoon (SYK) keväästä 2014 lähtien. SYK-menetelmässä arvosanat jaetaan normaalijakauman mukaan, mutta ei aineittain, vaan kaikkien kirjoittajien mukaan. Menettelyssä huomioidaan kaksi peräkkäistä tutkintokertaa. Näin on tarkoitus parantaa ylioppilastutkinnon arvosanojen hyödynnettävyyttä korkeakoulujen opiskelijavalinnassa.

Tutkinnon digitalisointi (2013–2019)

Ylioppilastutkinnon laajin uudistus kohdentuu tieto- ja viestintätekniiikan käyttöönottoon tutkinnon suorittamisessa (tutkinnon digitalisointi). Projekti käynnistyi esiselvitystyöllä vuoden 2012 lopulla ja projektiryhmä aloitti työnsä vuoden 2013 alkupuolella. Projekti päätettiin toteuttaa porrastetusti tutkintoaineittain. Ensimmäiset kokeet suoritettiin tieto- ja viestintäteknikkaa hyödyntäen syksyn 2016 tutkinnossa. Uusia aineita tulee digitaalisen suorittamisen piiriin tutkintokerroittain, kunnes vuonna 2019 koko tutkintoprosessi toteutetaan digitaalisesti. Projekti on erittäin laaja ja vaativa tietojärjestelmäprojekti, johon ei ole ollut hyödynnettävissä kansainvälisesti suoraan käyttöönotettavia ratkaisuja. Projektin oheen liittyy ylioppilastutkintorekisterin uudistaminen, joka jo sellaisenaan on mittava uudistus. Projektin myötä on välttämätöntä siirtyä sähköiseen asiointiin kaikessa yhteydenpidossa lukioiden kanssa, jotta vältetään manuaalisilta välivaiheilta prosessien eri vaiheissa.

Lähde. Ylioppilastutkintolautakunta

Matematiikan kokeen rakenneuudistus (toteutus 2016)

Matematiikan koetta päätettiin uudistaa vuonna 2013, ja uusi koe järjestettiin ensimmäisen kerran keväällä 2016. Kevästä 2016 alkaen molempien oppimäärien kokeista osa suoritetaan ilman laskinta ja vain osassa kokeesta saa käyttää laskinta. Uudistus on toteutettu, jotta ylioppilastutkinnossa voitaisiin entistä paremmin mitata opetussuunnitelmien toteutumista.

Kielten kokeiden kehittäminen

Vieraiden kielten kokeiden uudistamistyö liittyy myös kokeiden vertailtavuuden lisäämiseen.

Tutkintolautakunnassa toteutettiin kielikokeiden koesuoritusten ja Lukion opetussuunnitelman perusteiden taitotasovastaavuuden arviointi (2013-2015). Vertailu kohdistui viiden kielen (englanti pitkä oppimäärä, ruotsi keskipitkä oppimäärä, suomi keskipitkä oppimäärä, ranska lyhyt oppimäärä ja saksa lyhyt oppimäärä) verrantamiseen taitotasokuvauksiin. Tehdyssä asiantuntijavertailussa todettiin lyhyen ranskan ja lyhyen saksan kokeiden vaikeustason vastaavan tarkemmin Lukion opetussuunnitelman perusteissa (2003) määriteltyä tavoitetasoa ja että nämä kokeet olivat suhteellisesti vaativampia vaikeustasoltaan verrattuna pitkän englannin, keskipitkän ruotsin ja keskipitkän suomen kokeisiin. Lyhyen saksan koetta pidettiin jopa ylimitoitettuna verrattuna tavoitetasoon, toisin sanoen kokeen osioita olisi kehitettävä jonkin verran helpommiksi niin, että jatkossa suurempi osa osioista olisi alle tavoitetason tai tavoitetason alapäässä. Lyhyen ranskan koetta pidettiin vaikeustasoltaan oikeana verrattuna sille määriteltyyn tavoitetasoon. *Tarkasteltaessa, miten*

kokelaat yltyvät tutkituissa oppimäärissä niille Lukion opetussuunnitelman perusteissa määritellyille tavoitetasoille tuli esille huomattavia eroja eri kielten välillä. Pitkässä englannissa suurin osa kokelaista (noin 70 %) ylsi tavoitetasolle B2.1, kun taas keskipitkässä ruotsissa ja keskipitkässä suomessa suurin osa kokelaista (noin 70–75 %) jäi tavoitetason B1.1–B1.2 alapuolelle. Lyhyessä ranskassa ja saksassa puolestaan lähes kaikki kokelaat saavuttivat tavoitetason A2.1–A2.2 ja noin kolmasosa heistä jopa ylitti sen.

Kielten opetussuunnitelmissa olevat kansainväliset taitotasot pyritään ottamaan mukaan ylioppilas-tutkintotodistukseen. Ylioppilastutkintolautakunta selvittää mahdollisuutta antaa ylioppilastutkintotodistukseen arvosanamerkintä esimerkiksi seuraavalla tavalla: Englanti (pitkä oppimäärä), laudatur (B2). Tällaiset Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasoihin linkittyvät tutkintotodistusmerkinnät takaisivat ylioppilastutkinnon arvosanojen kansallisen ja kansainvälisen vertailtavuuden: kansallinen vertailtavuus tarkoittaisi sitä, että eri tutkintokertojen tulokset olisivat nykyistä vertailukelpoisempia keskenään ja kansainvälinen vertailtavuus sitä, että esim. kansainväliseen vaihtoon hakevilla ylioppilailla olisi jo ylioppilastutkintotodistuksessa arvio siitä, millainen osaamisen taso heillä on kokeessa. Myös monet työnantajat edellyttävät yhä useammin arviota kielitaidon tasosta nimenomaan Eurooppalaisen viitekehyksen (2003) taitotasokuvausten mukaisesti ja saattavat asettaa tiettyjä minimivaatimuksia kielitaidon osalta. Kansainvälisen vertailtavuuden takia nämä linkitykset tulisi tehdä nimenomaan Eurooppalaisen viitekehyksen (2003) taitotasoihin, eikä Lukion opetussuunnitelman perusteiden (2015) taitotasokuvauksiin. Tämä tukee omalta osaltaan ylioppilastutkinnon hyödynnettävyyttä korkeakouluissa ja opiskelijavalinnoissa. Erillisten kielten testien määrää voidaan mahdollisesti korkeakouluissa vähentää uudistuksen myötä.

Suullisen kielitaidon mittaaminen opetussuunnitelmien mukaisesti on jatkotavoitteena kielten kokeiden uudistamisessa.

Äidinkielen kokeen uudistaminen (2018)

Äidinkielen kokeessa arvioidaan, miten kokelas on saavuttanut lukion tavoitteiden mukaisen äidinkielen taidon, erityisesti kirjallisen ilmaisun taidon, kyvyn ymmärtää ja tulkita lukemaansa sekä kypsyyden niihin opintoihin, joihin ylioppilastutkinto on edellytyksenä. Äidinkielen koe on kaksiosainen: siihen kuuluvat tekstitaidon koe ja esseekoe. Tekstitaidon kokeen arvioinnissa painottuu lukutaito ja esseekokeessa kirjoitustaito. Kokeet järjestetään eri koepäivinä. Äidinkielen arvosana määräytyy näissä kokeissa saadun painotetun pistesumman perusteella. Ylioppilastutkintolautakunta päättää kunakin tutkintokertana arvosanojen pisterajat. Äidinkielen kokeen hyväksytyen arvosanan edellytyksenä on, että kokelaalla on suoritus kokeen molemmista eri päivinä suoritettavista osista. Jos kokelas jättää saapumatta jompaankumpaan äidinkielen

kokeen koetilaisuuteen tai ei jätä kummassakin koetilaisuudessa koesuoritusta arvosteltavaksi, katsotaan kokonaissuoritus keskeytyneeksi eikä kompensatio ole mahdollinen. Kokelaan on koetta uusiessaan suoritettava kokeen molemmat osat uudelleen. Digitalisoinnin yhteydessä uudistetaan äidinkielen koe 2018. Äidinkielen kokeen uudistamisen osalta keskeisenä pidetään mahdollisuutta hyödyntää tietoyhteiskunnalle tyypillisiä laajoja tausta-aineistoja osana koetehtäviä. Uudistuksen osalta digitalisoiminen on keskeistä, jotta laajojen aineistojen käyttö ja tiedonhaku olisi asianmukaisessa roolissa tehtävissä.

3 Ylioppilastutkinnon haasteet ja kehittämistarpeet

3.1 Nykyinen tutkinnon rakenne ja myönnettävät todistukset

Tutkinnon rakenne

Ylioppilastutkinnosta on säädetty lukiolaissa (629/1998), laissa ylioppilastutkinnon järjestämisestä (672/2005) ja valtioneuvoston asetuksessa ylioppilastutkinnosta (915/2005) sekä opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksessa ylioppilastutkintolautakunnan suoritteiden maksullisuudesta kokelasmaksuista (908/2010).

Lukiokoulutus antaa opiskelijalle valmiudet aloittaa opiskelu yliopistossa, ammattikorkeakoulussa ja lukion oppimäärään perustuvassa ammatillisessa koulutuksessa. Lukio-koulutuksen päätteeksi pannaan toimeen ylioppilastutkinto. Tutkinnon avulla selvitetään, ovatko opiskelijat omaksuneet lukion opetussuunnitelman mukaiset tiedot ja taidot sekä saavuttaneet lukiokoulutuksen tavoitteiden mukaisen riittävän kypsyyden. Tutkintoon sisältyy äidinkielessä ja kirjallisuudessa, toisessa kotimaisessa kielessä, vieraissa kielissä, matematiikassa ja reaaliaineissa järjestettäviä kokeita.

Ylioppilastutkintoon kuuluu vähintään neljä koetta. Tutkintoon osallistuvan on suoritettava äidinkielessä ja kirjallisuudessa järjestettävä koe sekä valintansa mukaan kolme koetta ryhmästä, johon kuuluvat toisessa kotimaisessa kielessä, yhdessä vieraassa kielessä, matematiikassa ja reaaliaineissa järjestettävä koe. Näiden kokeiden lisäksi tutkintoon osallistuva voi suorittaa yhden tai useamman ylimääräisen kokeen.

Ylioppilastutkinto tulee suorittaa enintään kolmena peräkkäisenä tutkintokertana. Valtioneuvoston asetuksella säädetään mahdollisuudesta suorittaa tutkinto pitemmän ajan kuluessa silloin, kun pakollinen koe hylätään tai tutkinnon suorittaminen keskeytyy. Jos kokelas ei ole suorittanut tutkintoa 1 momentissa säädettyjen tutkintokertojen rajoissa tai

1 momentin nojalla säädetyn pitemmän ajan kuluessa, suoritetuista kokeista ei muodostu ylioppilastutkintoa eikä kokeita voi sisällyttää ylioppilastutkintoon. Tutkinnon suorittamisen voi tällöin aloittaa alusta. Ylioppilastutkintolautakunta voi hakemuksesta erityisen painavan syyn vuoksi päättää, että kokelas voi tutkinnon ollessa kesken aloittaa tutkinnon suorittamisen alusta.

Ylioppilastutkintoon voi kuulua vain yksi koe samassa oppiaineessa. Äidinkielen koe voi olla oppimäärään suomi tai ruotsi toisena kielenä perustuva koe, jos kokelaan oma äidinkieli ei ole suomi, ruotsi tai saame tai jos kokelas on viittomakieltä äidinkielenään tai ensikielenään käyttävä. Toisen kotimaisen kielen kokeena voi suorittaa ruotsin tai suomen kielen oppimäärään perustuvan kokeen sijasta ruotsin- tai suomenkielisille kokelaille tarkoitetun äidinkielen kokeen kyseisessä kielessä.

Vähintään yhden tutkinnon pakollisista kokeista tulee olla 2 §:n 2 momentissa tarkoitettu vaativampi koe tai toisen kotimaisen kielen kokeena suoritettu äidinkielen koe. Valtioneuvoston asetuksella säädetään mahdollisuudesta kokeen vaativuustason vaihtamiseen silloin, kun tutkinnon pakollisesta kokeesta on annettu hylätty arvosana.

Ylioppilastutkinto tulee suoritetuksi, kun kokelas on suorittanut hyväksytysti pakolliset kokeet. Tutkinto tulee suoritetuksi pakollisessa kokeessa annetun hylätyn arvosanan estämättä, jos arvosana ei ylioppilastutkintolautakunnan vahvistamien perusteiden mukaan estä tutkintotodistuksen antamista eikä kokelas ole kirjallisesti kieltänyt hylätyn arvosanan merkitsemistä todistukseen.

Näin ylioppilastutkinnolle määräytyy kaksi päätehtävää, mitata lukion oppimäärän tuottamia tietoja, taitoja ja kypsyttä sekä tuottaa yleinen jatko-opintokelpoisuus. Ylioppilastutkinto tarjoaa korkeakouluille mahdollisuuden opiskelijarekrytointiin. Ylioppilastutkinnon hyödynnettävyyttä korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa on viime vuosina pyritty parantamaan lisäämällä eri koearvosanojen vertailukelpoisuutta standardoimalla arvosanjakaumia. Tutkinnon hyödynnettävyyden ongelmat ovat liittyneet tulosten vertailukelpoisuuden ohella tutkintotulosten riittävän monipuoliseen hyödyntämiseen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa. Tutkinnon parempaa hyödynnettävyyttä korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa ehdotti asiaa valmistellut opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmä (OKM 2016:37).

Lukion opetus järjestetään lukiolainsäädännön ja opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Tutkintotehtävät perustuvat oppiaineen pakollisiin ja syventävinä tarjottaviin valtakunnallisiin kursseihin. Ylioppilastutkintoon osallistuminen edellyttää, että lukion oppimäärää suoritettava on ennen osallistumista tutkintoon kuuluvaan kokeeseen opiskellut lukiolain 10 §:ssä tarkoitettuna tuntijaon mukaiset pakolliset kurssit aineessa, jonka kokeeseen hän osallistuu. Reaaliaineen kokeeseen aineessa, jossa ei ole yhtään pakollista kurs-

sia, lukion oppimäärää suorittava voi osallistua opiskeltuaan kaksi aineen lukiokurssia. Jos vieraan kielen koe perustuu oppimäärään, jossa ei ole pakollisia kursseja, lukion oppimäärää suorittava voi osallistua kokeeseen opiskeltuaan kolme lukiokurssia.

Ylioppilastutkintolautakunnan todistukset

Kokelaalle, jolle ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetun lain 12 §:n 1 momentin nojalla ei anneta ylioppilastutkintotodistusta, annetaan todistus hyväksytyjen kokeiden suorittamisesta, jos

- 1) kokelas on ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetun lain 7 §:n 1 momentissa tai edellä 5 §:ssä tarkoitetussa ajassa suorittanut hyväksytysti ylioppilastutkintoon kuuluvat pakolliset kokeet; tai
- 2) kokelas on 1 kohdassa tarkoitetussa ajassa suorittanut ylioppilastutkinnon pakolliset kokeet ja hänen osaltaan sovelletaan ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetun lain 6 §:n 3 momentissa tarkoitettua hylätyn arvosanan kompensatiota.

Todistus hyväksytyjen kokeiden suorittamisesta annetaan myös kokelaalle, joka on 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetussa ajassa suorittanut vain osan pakollisista kokeista. Henkilölle, joka on suorittanut hyväksytysti yhden tai useamman erillisen ylioppilastutkintoon kuuluvan kokeen, annetaan todistus suoritetuista kokeista. Kokelaalle, joka suorittaa ylioppilastutkintoa yhtä useammalla tutkintokerralla, annetaan pyynnöstä ylioppilastutkintorekisterin ote, josta hänen suorituksensa ilmenevät.

Esille on tullut kysymys ylioppilastutkintotodistusten päivittämisestä arvosanakorotusten ja tutkinnon täydentämisen myötä. Tällä hetkellä niistä annetaan erillinen ns. ”ruskea todistus”, jota ei välttämättä hyväksytä ulkomaisten korkeakoulujen opiskelijavalinnassa. Jos nämä uudet arvosanat halutaan merkitä tutkintotodistukseen, aiempi tutkintotodistus pitäisi mitätöidä ja korvata uudella tutkintotodistuksella. Menettely kuitenkin poikkeaisi yleisestä hallinto- ja koulujärjestelmän todistuksenantomenettelystä ja olisi siinä suhteessa ongelmallinen. Hallintolain mukaisesti asiakirjassa oleva virhe voidaan korjata, virheen luonteesta johtuen joko korjaamalla päätösasiakirjaa tai antamalla uusi korjattu päätös. Ylioppilastutkintotodistuksen osalta ei ole kuitenkaan kysymys virheen korjaamisesta. Uusi tutkintotodistus, joka kirjattaisiin viimeisimmän kokeen mukaiselle päivämäärälle, voisi aiheuttaa tulkintaongelmia opiskelijavalinnassa. Ongelmallista olisi, miten aiempi todistus todistettavasti raukeaisi. Todistuksilla ja nykyisellä tutkintorakenteella on myös yhteys toisiinsa, mikä tulee ottaa huomioon todistuksista säädettäessä.

Ylioppilastutkintotodistuksen päiväämisestä säädetään ylioppilastutkinnosta annetun valtioneuvoston asetuksen (915/2005) 7 §:ssä. Ylioppilastutkintotodistus päivätään sen tut-

kintokerran mukaan, jonka loppuun mennessä kokelas on hyväksytysti suorittanut tutkintoon kuuluvat pakolliset kokeet, tai sen tutkintokerran mukaan, jonka loppuun mennessä ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetun lain 6 §:n 3 momentin nojalla todetaan, ettei hylätty suoritus estä todistuksen antamista.

Tavoitteena on liittää tutkintoa koskevat tiedot valmisteilla olevan valtakunnallisen tietovarantojärjestelmän (Koski-hanke) piiriin. Jatkossa Koski-palvelussa on tallennettuna myös ylioppilastutkinnon kokeiden tiedot. Tämä tulee helpottamaan erilaisten todistusten ongelmaa jatkossa.

3.2 Nykyrakenteen perustelut

Nykyinen tutkintorakenne ja sen perustelut muotoiltiin Ylioppilastutkinnon kehittämistyöryhmässä (OPM 1993:25). Kyseinen työryhmä ehdotti, että tutkintoon kuuluisi viisi koetta, joista kokelas olisi valinnut vähintään neljä. Valittavat kokeet olisivat olleet

1. äidinkielen koe
2. toisen kotimaisen kielen koe
3. vieraan kielen koe
4. matematiikan koe
5. reaalikoe

Ehdotuksen mukaan kokelas voisi täydentää tutkintoaan vapaaehtoisilla kokeilla vieraissa kielissä.

Ylioppilastutkinnon kehittämistyöryhmä (OPM 1993:25) katsoi, että ylioppilastutkinnon tulee tukea opetuksen ja oppimisen kehittymistä lisääntyvän valinnaisuuden suuntaan. Tutkinnon luonteen tulee kehittyä kohden kokelaan kypsyyttä arvioivaa näyttökoetta. Kokelaisten suorittaman tutkinnon laatua ja tasokkuutta pyritään kohottamaan parantamalla edellytyksiä keskittyä aineen syvälliseen tutkintosuoritukseen sekä lisäämällä vaativien ja kokelaan opintoja koskevien valintojen kannalta mielekkäiden tehtävien osuutta.

Työryhmä ehdotti myös tutkinnon ajallista hajauttamista, mutta kokelaalla olisi edelleen mahdollisuus suorittaa se yhdellä kertaa. Tutkintoasteikkoon esitettiin lisättäväksi uusi arvosana *eximia cum laude approbatur* ja yleisarvosanasta luovuttavaksi. Reaalikoe ehdotettiin voitavan suorittaa kaikissa aineissa ainekohtaisena.

Työryhmän ehdotuksista tutkinnon hajauttaminen ja arvosana-asteikon uudistaminen mahdollistettiin tutkinnossa 1995. Sen sijaan tutkinnon rakenteen osalta ministeriö käyn-

nisti kokeilun, jossa vain äidinkieli oli pakollinen. Muut kolme koetta tuli valita vähintään kolme tuli valita ryhmästä matematiikka, vieraskieli, toinen kotimainen kieli ja reaalikoe. Kokeilun mukainen tutkintorakenne vahvistettiin lailla vuonna 2004. Reaalikoe muutettiin yksittäisten reaaliaineiden kokeiksi kevästä 2006 lukien.

3.3 Osaamistasovaateet

Kansallisten ja kansainvälisten oppimistulosvertailujen perusteella suomalaisten perusopetuksen oppilaiden oppimistulokset monissa oppiaineissa ovat olleet laskussa. Etenkin matematiikan osalta tulosten lasku ilmenee jo perusopetuksen neljännellä vuosiluokalla. Samoin korkeakouluista tullut palaute kertoo matematiikan osaamisen laskusta. Myös ruotsin kielen osaamisessa on todettu puutteita.

Arvioinnin mukaan lukio tuottaa myönteisen asenteen jatkokoulutukseen sekä hyvän yleissivistyksen. Lukion oppiaineiden sisältöjä pidetään korkeakouluopintojen näkökulmasta pääsääntöisesti riittävinä, mutta lukion opetussuunnitelman perusteissa esitettyjen oppimistavoitteiden määrä on oppimisen kannalta kuitenkin liian laaja. Kaikkia tavoitteita ei koeta saavutetun, eikä opiskelijalle näin muodostu kokonaiskuvaa opinnoistaan.

Kansallisen arvioinnin perusteella (2012) oppiainekohtaisesti tulisi kiinnittää huomiota erityisesti äidinkielen ja matematiikan perustaitoihin, ruotsin kielen hallintaan sekä opiskelijoiden yhteiskunnalliseen osaamiseen. Korkeakoulutuksen kannalta keskeistä on varmistaa lisäksi myös sellaisten taitojen oppiminen, joita ei arvioida ylioppilastutkinnoissa. Näitä geneerisiä taitoja ovat mm. tietotekniset valmiudet, oppimaan oppimisen taidot, oma-aloitteisuus, kriittisyys, tieteellinen kirjoittaminen sekä työelämävalmiudet.

3.4 Nopea tekninen kehitys

Digitaalisen toimintaympäristön muutos vaikuttaa merkittävästi ylioppilastutkintoon ja sen järjestämiseen. Sillä on vaikutuksia tutkinnon toteutukseen, koejärjestelyihin, tehtävien luonteeseen, kokeissa käytettäviin aineistoihin, kokelailta edellytettäviin valmiuksiin ja kokeiden arviointiin. Kokeista digitaalisesti muodostuvat tietovarastot mahdollistavat, eriluonteisten tehtäväpankkien luomisen, koetehtävien taustamateriaalin ja vastausten arkistoinnin ja tutkinnon tulosten hyödyntämisen entistä paremmin myös tutkimuskäyttöön. Informaatioteknologinen kehitys tulee jatkossa mahdollistamaan äänen ja kuvan yhdistämisen ja aivan uudenlaisen vuorovaikutuksellisuuden kokelaan ja tehtävän välillä. Tekninen kehitys tulee avaamaan uusia mahdollisuuksia nykyistä laajemmin arvioida lu-

kiokoulutuksen tavoitteiden toteutumista. Keinoälyä voidaan esimerkiksi jatkossa hyödyntää entistä enemmän sekä suullisen kielitaidon koetilanteissa että kielitaidon arvioinnissa. Tekninen kehitys tulee jatkossa mahdollistamaan myös erilaisia ryhmätilannekokeita ja niiden arviointeja. Tekniikka ja käytettävissä olevat resurssit kuitenkin asettavat vielä tälle toiminnalle rajoitteita.

4 Ehdotukset

Koulutuksen kehittämisen lähtökohtana on oppimistulosten ja osaamistason kohottaminen ja osaamisen päivittäminen ajan vaateiden mukaiseksi. Työryhmä on tarkastellut tutkinnon kehittämistä osana osaamistason kohottamista. Ylioppilastutkinto toimii lukio-opintojen laadunvarmennusjärjestelmänä. Tutkinnolla on heijastevaikutuksia sekä perusopetuksen oppilaiden että lukio-opiskelijoiden opintomotivaatioon. Lukiolaisten osaaminen ja motivaatio vaihtelevat kuten jo lukion aloittavienkin opiskelijoiden osaamisprofiilit. Osa heistä on siirtynyt lukioon kiitettävin ja osa välttävin tai tyydyttävin arvoin. Samoin osa lukiolaisista kokee lukio-opinnot ja niitä mittaavan ylioppilastutkinnon stressaavina ja ahdistavina.

Tutkintoa tulee kehittää siten, että se antaa riittävästi haasteita ja myös kannustaa tutkintoa edeltäviin opintoihin. Kokeiden tulee olla luonteeltaan riittävän haastavia ja vaativia, jotta kokelaat voivat täysimääräisesti osoittaa osaamistaan. Tutkinnon tulee myös kyetä yhdenvertaisesti, luotettavasti ja riittävän vertailukelpoisesti kuvaamaan kokelaiden osaamista ja osaamisen eroja, jotta sitä voidaan hyödyntää korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa.

Työryhmä piti tärkeänä ylioppilastutkinnon yhteyttä lukiokoulutukseen. Ylioppilastutkinnon kokeet laaditaan lukion opetussuunnitelman perusteiden pohjalta. Ylioppilastutkinto järjestetään lukiokoulutuksen päätteeksi ja sillä on merkittävä ohjausvaikutus myös lukiokoulutuksen toimintaan. Ylioppilastutkinnossa osoitetaan vain osa lukiokoulutuksen tavoitteiden mukaisesta osaamisesta.

Ehdotuksissa on otettu huomioon nykyisen ja edellisen hallituksen linjaukset lisäkustannusten ja velvoitteiden välttämiseksi koulutuksen järjestäjille, kunnille ja valtiolle. Ehdotusten toteuttaminen edellyttää riittävää siirtymäaikaa, jotta kokelaat ehtivät valmistautua tutkinnon muutoksiin lukio-opiskelunsa ajan. Tämä tarkoittaa käytännössä, että tarvittavien säädösmuutosten jälkeen uudistettu tutkinto voidaan ottaa käyttöön kolmen vuoden kuluttua.

4.1 Tutkinnon rakenne ja vähimmäisvaatimukset

Työryhmä kävi perusteellisen keskustelun tutkinnon rakenteesta ja etenkin matematiikan kokeen pakollisuudesta. Moninaisen palautteen perusteella matematiikan osaamistaso on laskeutunut eri koulujärjestelmän tasoilla. Alentunut osaamistaso ilmenee kansallisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa ja korkeakouluista tulevassa palautteessa. Lukiossa on myös heikosti matematiikkaa hallitsevia opiskelijoita, joiden osaaminen ei lisääntynyt lukio-opiskelun myötä, vaan jää perusopetuksen päättövaiheen tasolle. Osaamistason eriytyminen tapahtuu jo varhaisina kouluvuosina, mutta erityisen selkeästi se ilmeni perusopetuksen 9. luokalle tultaessa ja jatkuen siitä lukiokoulutuksen loppuun. Kansainväliset TIMSS- ja PISA -tutkimukset vahvistavat matematiikan osaamistason alenemisen ja eriytymisen jo perusopetuksessa.

Yleisesti ottaen matematiikan osaaminen kuitenkin lisääntyy lukio-opintojen aikana selvästi. Lisääntymisestä suurin osa selittyy pitkän oppimäärän kurssien vaikutuksilla ja varsinkin erolla pitkän ja lyhyen oppimäärän valinneiden opiskelijoiden välillä.

Minimimäärän kurseja suorittaneiden osaamistaso pysyi lukiossa perusopetuksen 9. luokalla saavutetulla tasolla. Miehet osasivat matematiikkaa merkittävästi naisia paremmin lukion lopussa. Opiskelijoiden tilastollisia osaamiseroja selitti myös vanhempien mahdollisesti suorittama ylioppilastutkinto. Lukioiden välillä oli myös merkittävä ero osaamisessa ja sen perusteella annetuissa arvosanoissa.

Lukiossa opiskelija voi valita, opiskeleeko hän matematiikkaa pitkän vai lyhyen oppimäärän mukaan. Lyhyen oppimäärän vähimmäiskurssimäärä on kuusi kurssia ja pitkän 10 kurssia. Oppimäärien ensimmäinen kurssi on ollut yhteinen syksystä 2016 lukien. Tällä pyritään rohkaisemaan opiskelijoita valitsemaan pitkän oppimäärän opintoja.

Ylioppilastutkinnon suorittaneista on vuosittain noin 34 prosenttia suorittanut pitkän oppimäärän kokeen, noin 47 prosenttia lyhyen oppimäärän kokeen ja noin 20 prosenttia ei ole suorittanut matematiikan ylioppilaskoetta. Pitkän matematiikan oppimäärän opiskelusta kaikki eivät suorita koetta ja osa valitsee lyhyen matematiikan kokeen. Matematiikan ja etenkin pitkän matematiikan kirjoittajien määrä ei ole riittävä korkeakoulujen ja yhteiskunnan tarpeisiin. Äidinkieli ja matematiikka ovat keskeiset oppiaineet, jotka korreloivat vahvasti monilla aloilla jatko-opintoihin sijoittumisen ja niissä menestymisen kanssa.

Tutkimusten ja arviointien mukaan erot matematiikan osaamisessa oppilailla alkavat muodostua jo perusopetuksen ensimmäisten vuosien kuluessa ja ovat ilmeisiä jo neljännellä vuosiluokalla. Tämän vuoksi on tärkeää nähdä matematiikan opetus jatkumona perusopetuksesta toiselle ja korkealle asteelle. Matematiikan opetuksen kokonaisvaltaiseen kehittämiseen kohdennettavat toimenpiteet on erittäin oleellista aloittaa mahdollisimman varhain perusopetuksessa ja soveltuvin osin jo varhaiskasvatuksessa. Valtakunnallinen LUMA

–hanke pyrkii kehittämään luonnontieteen ja matematiikan opetusta etenkin perusopetuksessa. Sillä on myös yhtymäkohtia lukio-opetukseen.

Luokanopettajankoulutukseen valituista 78 prosentilla oli ylioppilastutkinnossa arvosana matematiikasta, joko pitkässä tai lyhyessä vuonna 2016. Matematiikan ylioppilaskokeen arvosana puuttui joka viidenneltä. Vastaavasti lastentarhan opettajankoulutukseen valituista matematiikan arvosana puuttui noin 30 prosentilta. Lastentarhan- ja luokanopettajien matemaattisilla taidoilla ja asenteilla on suuri merkitys oppilaiden matemaattisten taitojen kehittymiseen perusopetuksen alaluokilla, mihin tulisi kiinnittää huomiota opettajankoulutuksen opiskelijavalinnoissa ja opettajan perusopintojen sisällöissä.

Taulukko 1. Matematiikan ylioppilastutkinnon suorittaminen luokanopettajan ja lastentarhankoulutukseen hyväksytyillä 2015 ja 2016 (ei sisällä maisteriopintoja)

Matematiikan kokeet	Luokanopettajat 2015	Luokanopettajat 2016	Lastentarhanopettajat 2015	Lastentarhanopettajat 2016
Pitkä matematiikka	230	248	92	108
Lyhyt matematiikka	420	438	219	260
YO-tutkinto, mutta ei matematiikan arvosanaa	176	151	127	119
Ei suomalaista YO-tutkintoa	30	42	27	45

Lähde: Opintopolku. Opetushallitus

Vaikka matematiikan kokeen pakollisuudella arvioitiin olevan myönteisiä seurannaisvaikutuksia sen opiskeluun, tutkinnon merkittävää pakollisuuden lisäämistä ei kuitenkaan pidetty lukiokoulutuksen tavoitteiden ja tuntijaon rakenteen mukaisena. Matematiikan pakollisuudella voisi olla vaikutusta myös matematiikan opiskeluvaikeuksista kärsivien lukioon hakeutumiseen ja tutkinnosta selviytymiseen. Lukiokoulutuksen tulee olla jatkossakin mahdollista myös heille.

Vastaavaa osaamistason alenemista kuin matematiikassa on havaittu myös toisessa kotimaisessa kielessä. Myös tämän on eri yhteyksissä arvioitu olevan yhteydessä kokeen kirjoittamiseen. Tutkinnon suorittajista vain vajaa 50 prosenttia kirjoittaa toisen kotimaisen kielen kokeen.

Ylioppilastutkinnon parempaa hyödyntämistä ylioppilastutkinnossa pohtinut työryhmä (OKM 2016:37) esitti, että korkeakoulut valitsisivat pääsääntöisesti opiskelijansa toisen asteen todistusten perusteella. Työryhmä korosti, että selkeiden ja avoimien valintaperusteiden kautta korkeakoulut voivat vaikuttaa osaamiseen, joka korkeakoulutukseen hakeutuvilla on lukion päättyessä. Kun korkeakoulut kokevat esimerkiksi ruotsin tai matematiikan osaamistason ja muun kielitaidon nykytason ongelmalliseksi, voivat ne vaikuttaa lukiolaisten painotuksiin korostamalla näitä valintaperusteissa laajasti ja viestimällä tästä

jo lukio-opintojen alkuvaiheessa ennen merkittäviä kurssivalintoja. Menettelyllä arvioitiin olevan myönteisiä signaali vaikutuksia näiden oppiaineiden opiskeluun lukiossa ja perusopetuksessa.

Matematiikan osaamisen kehittämistä on syytä jatkaa tämän työryhmän työskentelyn jälkeen. Tavoitteena tulevalle kehittämistyölle tulisi olla matematiikan kansallisen osaamistason yleinen nostaminen sekä toisen asteen jälkeisten oppilaitosten ja työelämän tarpeiden tyydyttäminen. Tämä tarkoittaisi myös matematiikan ylioppilaskokeen suorittajien lukumäärän nostamista ja motivaation lisäämistä matematiikan lukio-opintoja kohtaan. Tämä edellyttää useita samaan suuntaan vaikuttavia ratkaisuja. Yksi oleellinen osa on opettajan perus- ja täydennyskoulutuksen kautta pedagogiikan kehittäminen.

Työryhmä arvioi, että korkeakoulujen lisääntyvä tarve hyödyntää matematiikan ylioppilastutkintokoea opiskelijavalinnoissaan kannustaa osaltaan matematiikan opintoihin jatkossa. Työryhmän enemmistö katsoikin, ettei kokeiden pakollisuutta tai valinnaisuutta tule nykyisestä merkittävästi lisätä, eikä matematiikan tule olla pakollinen kirjoitusaine kokeilaille. Nykyinen ylioppilastutkinnon perusrakenne on kehitetty vastaamaan lukion oppimäärän mukaista valinnaisuuden astetta. Tutkinnon nykyinen perusrakenne ottaa huomioon kokelaiden laajan osaamiskirjon ja siten ilmentää lukio-opintojen tuottamia tietoja, taitoja ja kypsyä. Valinnaisuus tukee opiskelijan itsesääätelyä ja elinikäistä oppimista. Tutkinto pystyy myös nyt meneillään olevien uudistusten seurauksena entistä paremmin ja yhteismitallisemmin tuottamaan tietoa kokelaiden osaamiseroista jatko-opintovalintoihin.

Työryhmä pohti erilaisia vaihtoehtoja matematiikan kokeen kehittämiseksi. Esillä keskusteluissa olivat yleisen kansalaisen perustaitoja mittaavan kokeen laatiminen, joka olisi pakollinen niille, jotka eivät kirjoittaisi pitkää tai lyhyttä matematiikan koetta. Ylioppilastutkinto kuitenkin mittaa lukion oppimäärän mukaisia tietoja ja taitoja, minkä vuoksi olisi laadittava oppimäärä, jota kansalaisen matematiikka-kokeella mitattaisiin. Uusi oppimäärä olisi vaatimustasoltaan nykyistä lyhyttä oppimäärää alempi. Se edellyttäisi myös opetuksen järjestämistä, millä olisi myös merkittäviä kustannusvaikutuksia.

Esillä oli myös mahdollisuus edellyttää opiskelijoilta, jotka eivät kirjoita matematiikka ylioppilastutkinnossa, matematiikan opetussuunnitelmiin perustuvan peruskokeen suorittamista joko osana lukion oppimäärää tai mahdollisesti ylioppilastutkintoa. Tällöin opiskelijalle tulisi todistukseen vain maininta kokeen suorittamisesta. Koe olisi ylioppilastutkinnon matematiikan koetta selvästi pienimuotoisempi ja toteutettaisiin kokonaisuudessaan digitaalisesti. Menettely edellyttäisi koepankin luonteista menettelyä ja olisi luonteeltaan hieman vastaava kuin nykyinen suullisen kielitaidon koe. Matematiikan osaamista tulisi arvioida nykyistä yhteismitallisemmin myös niiltä opiskelijoilta, jotka eivät osallistu varsinaisiin ylioppilastutkinnon matematiikan kokeisiin. Tätä arvioinnin muotoa ja tapaa

tulee erikseen tarkemmin selvittää. Menettelyllä vahvistettaisiin ja kannustettaisiin matematiikan opiskelua ja osaamista jatkossa.

Vaikka tutkinnon perusrakennetta on pidettävä toimivana, ilmenee siinä kuitenkin myös tiettyä kehittämistarvetta. Rakennetta olisi perusteltua kehittää sitten, että nykyinen valintaisten kokeiden kokonaisuus, matematiikka, vieras kieli, toinen kotimainen kieli ja reaaliaineen koe, muodostaisivat jatkossa nykyistä tasapainoisemman kokonaisuuden. Tämä olisi toteutettavissa edellyttämällä jatkossa yhden reaaliaineen kokeen sijaan joko kaksi erillistä reaaliaineen koetta tai reaaliaineen koe ja jonkin kieliaineen koe. Uudistus sekä tasapainottaisi tutkinnon rakennetta ja mittaisi nykyistä paremmin lukion opintoja. Se voisi lisätä matematiikan ja toisen kotimaisen kielen kokeiden suorittamismääriä. Se myös kannustaisi opiskelijoita opiskelemaan monipuolisesti lyhyitä kieliä ja reaaliaineita.

Tällöin ylioppilastutkinto voisi muodostua esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

- vähintään 4 koetta: äidinkieli ja kirjallisuus, matematiikka, toinen kotimainen kieli ja vieras kieli
- vähintään 5 koetta: äidinkieli ja kirjallisuus, matematiikka, vieras kieli ja kaksi reaaliaineen koetta
- vähintään 5 koetta: äidinkieli ja kirjallisuus, matematiikka, kaksi vierasta kieltä ja yksi reaaliaineen koe
- vähintään 5 koetta: äidinkieli ja kirjallisuus, toinen kotimainen kieli, kaksi vierasta kieltä ja yksi reaaliaineen koe
- vähintään 5 koetta: äidinkieli ja kirjallisuus, toinen kotimainen kieli, vieras kieli ja kaksi reaaliaineen koetta

Kokeiden enimmäismäärää ei ole rajattu. Tutkinnossa muodostuisi vähintään neljästä tai viidestä kokeesta kokelaan valintojen mukaisesti. Tämä nostaa jonkin verran tutkinnon vaatimustasoa, mutta säilyttää kuitenkin tutkinnon valinnaisuuden ja joustavan mahdollisuuden osoittaa osaamistaan eri tavoin. Uudistus olisi toteutettavissa nykyisten koejärjestelyjen puitteissa.

Ehdotus:

- Tutkinto muodostaa aiempaa tasapainoisemman kokonaisuuden samalla kuitenkin säilyttäen tutkinnon nykyisen valinnaisen rakenteen. Tutkintoon osallistuvan on suoritettava äidinkielessä ja kirjallisuudessa järjestettävä koe sekä kolme koetta tai koeparia seuraavista
 - Matematiikka
 - Toinen kotimainen kieli
 - Vieras kieli
 - Kaksi reaaliaineen koetta tai yksi reaaliaineen koe ja yksi vieraan kielen koe

Tutkintoon osallistuva voi lisäksi suorittaa yhden tai useamman kokeen edellä mainituista kokeista.

4.2 Tutkinto ja oppiainerajat

Nykyisin kokeita järjestetään äidinkielessä, vieraisissa kielissä, toisessa kotimaisessa kielessä ja reaaliaineissa. Reaaliaineissa järjestettävissä kokeissa on oppiainerajat ylittäviä tehtäviä. Kokeita ei järjestetä taito- ja taideaineissa.

Lukion opetussuunnitelman perusteissa kuvataan yleiset tavoitteet. Nämä mm. generisiä taitoja koskevat asiat toteutuvat oppiaineiden opetuksessa. Oppiaineiden tavoitteiden ja keskeiset sisältöjen lisäksi myös aihekokonaisuuksille on kuvattu tavoitteet. Aihekokonaisuudet toteutuvat kaikkien aineiden opetuksessa ja oppilaitoksen toimintakulttuurissa. Nuorten lukiokoulutuksen tuntijaossa on kolme oppiainerajat ylittävää teemaopintojen kurssia valtakunnallisina syventävinä kursseina. Aikuisten lukiokoulutuksessa teemaopintoja on yksi kurssi.

Taito- ja taideaineet ovat osa yleissivistävää lukiokoulutusta. Ne eivät ole ylioppilastutkinnon tutkintoaineita, mutta lukion opiskelijoilla on mahdollisuus antaa erityistä näyttöä osaamisestaan ja harrastuneisuudestaan lukiodiplomeissa. Työryhmässä ei pidetty tarpeellisenä laajentaa tutkintoa uusilla taito- ja taideaineiden kokeilla. Tutkinnon digitalisoituminen tarjoaa aiempaa paremmat mahdollisuudet sisällyttää taito- ja taideaineita oppiainerajat ylittäviin tehtäviin. Lukiodiplomeja tulee kehittää edelleen taito- ja taideaineiden osaamisen osoittamisessa.

Yleisten tavoitteiden mukaisten generisten taitojen todettiin olevan oleellisia kaikissa tutkintoaineissa. Tutkinnon digitalisointi vahvistaa näiden huomioon ottamista. Aiheko-

konaisuudet ja muu oppiainerajat ylittävä osaaminen voisi näkyä vahvemmin tutkinnossa. Kaikissa tutkintoaineissa voisi olla oppiainerajat ylittäviä tehtäviä. Myös taito- ja taideaineet voivat olla tällä tavoin osa tutkintoa. Aikuisten lukiokoulutuksessa taito- ja taideaineet eivät ole pakollisia. Tutkinto laaditaan nuorten lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Tällä hetkellä oppiainerajat ylittäviä tehtäviä edellytetään vain reaaliaineiden kokeissa. Oppiainerajat ylittäviä tehtäviä voisi sovittaa kunkin tutkintoaineen kokeeseen kyseiseen tutkintoaineeseen soveltuvalla tavalla.

Tulevaisuudessa osa kokeiden materiaalista voisi olla eri kielillä esimerkiksi englanniksi. Tämä vahvistaisi kielten käyttöä kaikissa opinnoissa. Tällä hetkellä kaikki ylioppilastutkinnon materiaalit käännetään suomeksi suomenkielistä koetta suorittaville ja ruotsiksi ruotsinkielistä koetta suorittaville. Monikieliset aineistot ovat arkipäivää myös jatko-opinnoissa ja työelämässä. Lukion oppimäärän suorittaneista opiskelijoista englannin kielen A-oppimäärää opiskelee 98,9-99,6 % ja B1-oppimäärää 0,1-0,2 %, mutta lukiokoulutuksen voi suorittaa myös kokonaan ilman englannin opintoja. Toisen kotimaisen kielen opinnot ovat pakollisia. Materiaaleja voi olla toisen kotimaisen kielen lisäksi myös niillä vierailta kielillä, jotka on mahdollista sisällyttää tutkintoon. Erikielisten materiaalien ei välttämättä tarvitsisi olla keskenään identtisiä, jos kokeilaiden tasavertaisuudesta pystytään huolehtimaan muilla tavoin. Aineistojen lisääminen edellyttää joko monikielisiä aineistoja, sanakirjoja tai muita työkaluja niiden tueksi, joiden kielitaito ei ole riittävä. Lukiokoulutuksen yhtenä valtakunnallisena tavoitteena on, että se kehittää laaja-alaisesti opiskelijan valmiuksia omaksua, yhdistää ja käyttää tietojään ja taitojaan sekä soveltaa oppimaansa monipuolisesti myös oppiainerajat ylittävästi. Vaikka tarkoitus ei ole näissä kokeissa mitata kielitaitoa, niin opiskelijan laaja-alaiset tietojen yhdistämisvalmiudet ilmentävät osaltaan tutkinnossa mitattavaa kokelaan kypsyttä. Alkuvaiheessa kyse voisi olla hyvin lyhyistä tekstin osista, kuten autenttisten kuvaajien termeistä.

Ylioppilastutkinnon kokeiden kehittämisessä on painottunut tavoitteiden mukaisen osaamisen osoittaminen yksittäisten sisältöjen sijaan. Krathwohl-Andersonin taksonomiaa sovelletaan digitaalisissa reaaliaineiden kokeissa. Tämä on hyvä kehityssuunta kokeiden kehittämiselle, ja digitaalinen koe tarjoaa tähän aiempaa enemmän mahdollisuuksia.

Ehdotus:

- Kaikkiin kokeisiin laaditaan oppiainerajat ylittäviä tehtäviä. Tehtävien laadinnassa otetaan huomioon myös aihekokonaisuudet.
- Tulevaisuudessa kokeen tausta-aineistoihin voisi sisältyä myös materiaalia eri kielillä.
- Kokeiden laadinnassa vahvistetaan edelleen tavoitteiden mukaista osaamista yksittäisten sisältöjen sijaan.

4.3 Tutkinnon valmistuminen ja kokeeseen ilmoittautuminen

Lukiolain 18 §:n 1 momentin mukaisesti lukiokoulutuksen päätteeksi pannaan toimeen ylioppilastutkinto. Tutkinnon avulla selvitetään, ovatko opiskelijat omaksuneet lukion opetussuunnitelman mukaiset tiedot ja taidot sekä saavuttaneet lukiokoulutuksen tavoitteiden mukaisen riittävän kypsyysyden. Lain 18 a §:ssä säädetään muun kuin lukio-opiskelijan oikeudesta osallistua tutkintoon. Ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetun lain (672/2005) 6 §:n 3 momentin mukaan ylioppilastutkinto tulee suoritetuksi, kun kokelas on suorittanut hyväksytysti pakolliset kokeet. Tutkinto tulee suoritetuksi pakollisessa kokeessa annetun hylätyn arvosanan estämättä, jos arvosana ei ylioppilastutkintolautakunnan vahvistamien perusteiden mukaan estä tutkintotodistuksen antamista eikä kokelas ole kirjallisesti kieltänyt hylätyn arvosanan merkitsemistä todistukseen. Lain 12 §:n 1 momentin mukaan ylioppilastutkintotodistus annetaan kokelaalle, joka on 6 ja 7 §:ssä säädetyllä tavalla suorittanut tutkinnon ja jolle annetaan lukion päättötodistus tai todistus ammatillisen perustutkinnon suorittamisesta, sekä henkilölle, joka on osallistunut tutkintoon lukiolain 18 a §:n 1 momentin nojalla sekä edellä 6 ja 7 §:ssä säädetyllä tavalla suorittanut tutkinnon. Ammattikorkeakoululain (932/2014) 25 §:n 1 momentissa on säädetty, että kelpoisuuden saa suorittamalla ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetussa laissa (672/2005) tarkoitetun tutkinnon.

Oheisten säännösten pohjalta on noussut esille kysymys, milloin ylioppilas on ylioppilas. Ylioppilastutkinto tulee suoritetuksi, kun kokelas on suorittanut vaadittavat kokeet, mutta tutkintotodistus annetaan hänelle vasta, kun hän on suorittanut myös tutkintoon säädettyt opinnot. Tällä hetkellä tulkintaerot ovat johtaneet siihen, että joidenkin opiskelijoiden on tulkittu olevan kelpoisia jatko-opiskeluihin, koska heillä on tutkinnon muodostumiseen vaadittavat neljän kokeen suoritustiedot ylioppilastutkintorekisterissä, vaikka heiltä puuttuu lukion päättötodistus tai todistus ammatillisen perustutkinnon suorittamisesta.

Ylioppilastutkinnon määräytymistä koskevia säännöksiä tutkinnon valmistumisesta on syytä täsmentää siten, että tutkinnon valmistuminen on selkeästi ilmaistu. Tutkinnon suorittaminen edellyttää lukion oppimäärän suorittamista tai muita lukiolain 18 a §:n mukaisen edellytysten täyttymistä. Ylioppilastutkinnossa osoitetaan osaamista vain muutamassa tutkintoaineessa. Jatko-opiskeluvalmiudet ja Suomen osaamistason turvaaminen tarvitsevat laajempaa osaamis pohjaa. Lukiokoulutus on suunniteltu kokonaisuudeksi ja ylioppilastutkinto suoritetaan sen päätteeksi.

Lukiolain 18 a §:n mukaan ylioppilastutkintoon saa osallistua myös lukion oppimäärän tai vastaavan ulkomaisen lukion oppimäärän suorittanut ja vähintään kaksi ja puolivuotisen ammatillisen tutkinnon suorittanut. Ammatillista tutkintoa suorittava opiskelija voi osallistua tutkintoon aikaisintaan suoritettuaan puolentoista vuoden laajuiset opinnot. Vähintään kaksivuotisen perusopetuksen tai sitä vastaavalle aikaisemmalle oppimäärälle perustuvan ammatillisen tutkinnon tai opinnot suorittanut voi osallistua suoritettuaan

ylioppilastutkintolautakunnan määrämät lisäopinnot. Ammatillisen koulutuksen reformin yhteydessä osallistumisen edellytykset on tarkoitus muuttaa vastaamaan nimekkeiltään ja osaamispisteiltään uutta lainsäädäntöä.

Nykyisin kokelas ilmoittautuu kirjallisesti kutakin tutkintokertaa ja koetta varten. Ilmoittautumisen yhteydessä koe ilmoitetaan pakolliseksi tai ylimääräiseksi. Vaativuustaso on sitova, lukuun ottamatta hylätyn pakollisen kokeen tason vaihtoa tilanteessa, jossa pakollisena kokeena on jokin muu pitkän oppimäärän koe. Ylioppilastutkinto tulee suoritetuksi, kun kokelas on suorittanut hyväksytysti pakolliset kokeet. Kompensaation avulla kokelas voi saada tutkinnon suoritettua hylätyn arvosanan estämättä. Rehtori ilmoittaa lautakunnalle ne kokelaat, joille ei anneta lukion päättötodistusta tai todistusta ammatillisesta perustutkinnosta. Joka vuosi pienellä osalla kokelaista puuttuu kursseja lukion oppimäärästä, ja heidän ylioppilastutkintotodistuksensa jää odottamaan lukion oppimäärän valmistumista.

Ilmoittautumiskäytäntöä voidaan joustavoittaa. Etukäteen ilmoitetut pakolliset ja ylimääräiset kokeet voivat olla ongelmana, jos kokelaan suunnitelmat muuttuvat tai kokelas sairastuu pakolliseksi ilmoitetun kokeen päivänä. Osa kokelaista aloittaa tutkinnon alusta virhevalintojen johdosta. Kokelas voisi ilmoittautua kirjallisesti kutakin tutkintokertaa ja koetta varten. Tutkinto muodostuisi vähintään neljästä kokeesta kuten nykyisinkin. Vähintään yhden tutkintoon kuuluvista kokeista tulisi olla pitkän oppimäärän koe tai toisen kotimaisen kielen kokeena suoritettu äidinkielen koe. Tämä edellyttää kokelaalta edelleen suunnitelmallisuutta kokeisiin valmistautumisessa ja tutkinnon suorittamisessa. Tällä hetkellä saamen kielen osaamista voi osoittaa äidinkielen kokeena ja vieraan kielen lyhyen oppimäärän kokeena. Kokeet laaditaan pohjoissaamea, inarinsaamea ja koltansaamea varten. Jos kokelas haluaa suorittaa saamen äidinkielenä, kokeen on oltava pakollinen nykyisen lainsäädännön mukaan. Tällöin opiskelija ei voi suorittaa esimerkiksi suomea äidinkielen kokeena. Tällä hetkellä vain toisen kotimaisen kielen ruotsin ja suomen kokeet on korvattavissa vastaavan kielen äidinkielen kokeella. Vastaavaa käytäntöä voisi laajentaa myös saameen kieliin. Tällöin saamen äidinkielen kokeen voisi suorittaa myös vieraana kielenä. Tämä kannustaisi osoittamaan saamen kielen osaamista aiempaa joustavammin.

Samalla kun ilmoittautumista joustavoitetaan, kokeen tason vaihtamista on syytä arvioida uudelleen. Kokelaalta edellytetään tutkintoon vähintään yksi pitkän oppimäärän mukainen koe. Ilmoittautumisen muuttuessa joustavammasi kokelaalla voi olla tarve muuttaa oppimäärän laajuutta. Tällä hetkellä kokelas saa vaihtaa hylätyn pakollisen kokeen tasoa, mutta ylimääräisen hylätyn kokeen voi suorittaa vasta tutkinnon jälkeen eritasoisena. Kaikkien hylättyjen kokeiden tasoa pitäisi voida vaihtaa.

Kokelas voisi jatkossa osoittaa osaamistaan aiempaa joustavammin eritasoisissa kokeissa. Tutkintotodistukseen opiskelijan pitää kuitenkin valita vain yhden tasoisen kokeen arvosana. Tämä voisi kannustaa opiskelijoita osoittamaan osaamistaan pitkän oppimäärän ko-

keissa aiempaa enemmän. Osa pitkän vieraan kielen ja pitkän matematiikan opiskelijoista suorittaa lyhyen oppimäärän kokeen. Vastaavasti pitkän toisen kotimaisen kielen kokeen sijaan suoritetaan keskipitkän oppimäärän koetta. Osa kokelaista harkitsee tarkoin myös äidinkielen ja kirjallisuuden kokeen tasoa, sillä tällä hetkellä koulusivistyskieleksi katsotaan se kieli, jolla henkilö on ylioppilastutkinnossa suorittanut hyväksytyt kokeen äidinkielellä tai saanut vähintään arvosanan magna cum laude approbatur suomi/ruotsi toisena kielellä -kokeessa. Mahdollisuus tason vaihtamiseen voi vähentää pitkän oppimäärän kokeeseen liittyvää stressiä. Kokeen tason vaihtamismahdollisuus saattaa heikentää opiskelijoiden kokeeseen valmistautumista ja siten jopa viivästyttää heidän valmistumistaan. Tutkinnon suorittamiseen on kuitenkin käytössä vain rajallinen aika.

Jos kokelaat eivät enää valitse kokeita pakollisiksi tai ylimääräiseksi ilmoittautumisen yhteydessä, tutkinnon vähimmäisvaatimukset voivat täytyä lukion oppimäärän ollessa kesken. Enemmistö kokelaista jättää jo tällä hetkellä äidinkielen kokeen viimeiseksi tutkintoaineeksi, jotta tutkinto ei valmistu vahingossa liian aikaisin. Ylioppilaslautakunta tarvitsee hyvissä ajoin tiedon lukion oppimäärän valmistumisesta, ammatillisen tutkinnon valmistumisesta tai muista lukiolain 18 a §:n mukaisten edellytysten täyttymisestä. Tästä johtuen rehtorin ilmoitusvelvollisuutta pitää muuttaa. Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi siten, että rehtori ilmoittaa keväisin ja syksyisin ne kokelaat, joilla ylioppilastutkinnon saamisen edellytykset täyttyvät.

Ehdotus:

- Ylioppilastutkinnon valmistumista koskevia säännöksiä täsmennetään siten, että niistä selkeästi ilmenee, että ylioppilastutkinnon suorittaminen edellyttää lukion oppimäärän suorittamista tai muiden lukiolain 18 a §:n mukaisten edellytysten täyttymistä.
- Kokelaat eivät enää sitovasti valitse kokeita pakollisiksi tai ylimääräisiksi ilmoittautumisen yhteydessä. Tutkinto muodostuu muutoin nykyisen kaltaisella tavalla.
- Kokelaan ilmoittautumista eritasoisiin kokeisiin samassa tutkintoaineessa ei rajoiteta. Kokelaan tutkintoon voidaan kuitenkin sisällyttää vain yksi koe samassa oppiaineessa. Muista kokeista kokelas saa erillistodistuksen.
- Saamen vieraan kielen kokeen tilalle kokelas voi valita myös saamen äidinkielen ja kirjallisuuden kokeen. Tällöin saamen kielen osaamista voi osoittaa aiempaa joustavammin.

4.4 Tutkintoon osallistumisoikeus ja erilliset kokeet

Nykyisistä tutkinnon suorittamiseen edellytettävistä opinnoista on säädetty lukiolain 18 § ja 18 a §:ssä. Tarkemmin osallistumisen edellytyksiä kuvataan ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetussa laissa. Rehtori tarkistaa kaikkien kokelaiden edellytykset kokeeseen osallistumiseen. Lukion oppimäärää suorittava saa osallistua, kun hän on opiskellut lukion pakolliset kurssit aineessa, jonka kokeeseen hän osallistuu. Reaaliaineen kokeeseen aineessa, jossa ei ole yhtään pakollista kurssia, lukion oppimäärää suorittava voi osallistua opiskeltuaan kaksi aineen lukiokurssia. Jos vieraan kielen koe perustuu oppimäärään, jossa ei ole pakollisia kursseja, lukion oppimäärää suorittava voi osallistua kokeeseen opiskeltuaan kolme lukiokurssia. Vähintään kaksi ja puolivuotista ammatillista tutkintoa suorittava opiskelija voi osallistua ylioppilastutkintoon ollessaan vielä opiskelijana asianomaiseen tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Opiskelija voi osallistua tutkintoon aikaisintaan suoritettuaan puolentoista vuoden laajuiset opinnot.

Koulutusjärjestelmässä on aikaisempaa enemmän korostunut todellisen osaamisen osoittaminen ja osoittamisen mahdollistaminen riippumatta siitä, miten ja millä tavoin osaaminen on hankittu. Ylioppilastutkinto on luonteeltaan näyttöluonteinen tutkinto, jonka suorittamiseen edellytetään laissa säädettyjen opintojen suorittamista.

Työryhmä piti tärkeänä ylioppilastutkinnon suorittamisen yhteyttä lukiokoulutukseen. Kokeet perustuvat lukion opetussuunnitelman perusteisiin, ja ylioppilastutkinnossa osoitetaan vain osa lukiokoulutuksen tavoitteiden mukaisesta osaamisesta. Työryhmä keskusteli ylioppilastutkinnon avaamisesta avoimeksi näyttökokeeksi kaikille halukkaille ja ehdotus sai myös kannatusta työryhmässä. Tällöin ilman taustaopintoja olisi oikeutettu osallistumaan tutkintoon, eikä kokelaan ei tarvitsisi opiskella nyt säädettyjä opintoja kuten lukion oppimäärää ylioppilastutkintoon liittyen. Ylioppilastutkinnon suoritusmahdollisuus näyttötutkintona vähentäisi lukion oppimäärän opiskelun mielekkyyttä ja tarvetta opiskelijoilla siinä vaiheessa, kun tutkinnon pakolliset kokeet olisivat suoritettu. Tutkintoon edellytettävä lukion oppimäärän ja ylioppilastutkinnon suorittamisyhteys katkeaisi. Ylioppilastutkinnon muuttamisella näyttötutkinnoksi olisi opiskelijoiden lukio-opintojen suoritusmoraalia heikentävä vaikutus. Samoin se heikentäisi oleellisesti opiskelijoiden todellisia jatko-opintovalmiuksia ja laskisi pitemmällä aikavälillä jatko-opintoihin hakeutuvien osaamistasoa.

Lukion oppimäärän suorittaminen on mahdollista jo tällä hetkellä erillisissä kokeissa. Tällöin henkilö osoittaa osaamisensa kokeissa (tenteissä). Näin lukion oppimäärän suorittaminen ei edellytä varsinaisia opintoja. Samoin muiden toisen asteen tutkintojen suorittajat voivat osoittaa osaamistaan ylioppilastutkinnossa lukiolain 18 a §:n mukaisesti ilman lukion opintoja. Ylioppilastutkinto muodostuu tällöin kyseisille opiskelijoille näyttötutkinnoksi. Näin koulujärjestelmä mahdollistaa jo erilaisista osaamistaustoista tuleville henkilöille erilaisia reittejä osallistua ylioppilastutkintoon.

Nykyisin henkilö, joka ei ole suorittanut ylioppilastutkintoa, voi suorittaa tutkintoon kuuluvia kokeita erillisinä. Erillisistä kokeista ei muodostu ylioppilastutkintoa, eikä niitä voi sisällyttää tutkintoon. Erillisiä kokeita suoritetaan vuosittain 130–200 koetta. Erillisiä kokeita suoritetaan esimerkiksi aikuislukioissa, jos aineopiskelija haluaa tehdä ko. aineen kokeen, ja IB-lukioissa, jolloin opiskelija suorittaa toisen kotimaisen kielen kokeen erillisenä ennen IB-tutkintoa. Lukioilla ei ole velvoitetta vastaanottaa erillisen kokeen suorittajia. Tulevaisuudessa erillinen koe voi toimia mahdollisuutena osoittaa osaamista myös opiskelijavalintoja varten. Ylioppilastutkintolautakunta voisi tiedottaa, mitkä lukiot ovat valmiita vastaanottamaan erillisten kokeiden suorittajia.

Erillisten kokeiden parempaa hyödynnettävyyttä korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa ehdotti korkeakoulujen valintoja pohtinut opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmä (2016:37). Mikäli erillisillä kokeilla korvataan entistä enemmän yliopistojen ja korkeakoulujen pääsykokeita tulevaisuudessa tai niitä edellytetään valintakriteereissä, tuottaa se koulutuksen järjestäjille lisäkuluja. Yhtenä vaihtoehtona olisi säätää asetuksella koulutuksen järjestäjille oikeudesta tällaisen maksujen perimiseen. Maksu voitaisiin periä henkilöltä, joka ei ole kyseisen koulutuksen järjestäjän opiskelija ja joka uusii tutkintoonsa sisältyvän kokeen ylioppilastutkinnon tultua suoritetuksi, täydentää tutkintoaan tai suorittaa erillisen ylioppilastutkintoon kuuluvan kokeen koulutuksen järjestäjän oppilaitoksessa. Maksuna voitaisiin periä kokeen järjestämisestä aiheutuvien ylimääräisten kulujen omakustannushintaa vastaava summa. Tämä lisää erillisten kokeiden suorittamismahdollisuuksia. Maksun yläraja kuitenkin määriteltäisiin asetuksella. Ylioppilastutkintolautakunnan ylioppilastutkinnosta perimistä maksuista säädetään erikseen.

Jos osaamisen tunnustaminen otetaan käyttöön ylioppilastutkinnossa, erilliset kokeet voi lukea hyväksi ylioppilastutkintoon. Erilliset arvosanat eivät sinänsä vanhene tai poistu suoritusrekistereistä tälläkään hetkellä. Osaamisen tunnustamisen voisi toteuttaa siten, että kertaalleen hyväksytty koe olisi rajatun ajan hyväksi luettavissa ylioppilastutkintoon. Tämän lisäksi tutkinnon suorittaminen edellyttää lukion oppimäärän tai muiden lukiolain 18 a §:n mukaisten edellytysten täyttymistä. Tutkinnon on katsottava olevan yksi elimellinen kokonaisuus, mistä syystä sen suoritusajaksi tulee olla rajattu. Lisäksi tutkinnossa edellytettävässä osaamisessa tapahtuu muutoksia johtuen mm. opetuksen tavoitteista ja sisällöistä. Kansainväliset ja kansalliset ylioppilastutkintoa vastaavat toisen asteen tutkinnot tulee suorittaa tietyn tutkinnon suoritusajan puitteissa, monet niistä jopa yhdellä suorituskeralla.

Jatkossa lukion oppimäärää suorittavalla kokelaalla tulisi olla puolet lukion oppimäärästä tai kirjoitettavan oppiaineen pakolliset kurssit opiskeltuna voidakseen osallistua. Rehtori varmistaa kokelaan oikeuden osallistua tutkintoon. Opiskelija voi osallistua kokeeseen myös muualla hankitun osaamisen pohjalta, kunhan hänellä on puolet lukion oppimäärästä. Tämä vähentäisi tarkistukseen liittyvää työtä. Muutos voi kuitenkin johtaa tilanteeseen, jossa opiskelijalla on ylioppilastutkinnon edellyttämät kokeet suoritettuna, mutta

lukion oppimäärä on viivästynyt. Muiden kuin lukion oppimäärää suorittavien henkilöiden kohdalla edellytysten tarkistaminen (Lukiolaki 18 a §) pidettäisiin ennallaan. Ammatillisen koulutuksen perusteella tutkintoon osallistuvilta edellytetään tällä hetkellä puolentoista vuoden laajuiset opinnot.

Ehdotukset:

- Erillisinä kokeina suoritettavat hyväksytyt kokeet voidaan lukea hyväksi ylioppilastutkintoon kolmen vuoden ajan erillisen kokeen hyväksymisen ajankohdasta.
- Koulutuksen järjestäjä voisi periä kokelaalta maksun, mikäli kokelas ei olisi kyseisen koulutuksen järjestäjän opiskelija ja joka uusii tutkintoonsa sisältyvän kokeen ylioppilastutkinnon tultua suoritetuksi, täydentää tutkintoaan tai suorittaa erillisen ylioppilastutkintoon kuuluvan kokeen koulutuksen järjestäjän oppilaitoksessa.
- Lukion oppimäärää suorittavalla kokelaalla tulee olla puolet lukion oppimäärästä tai kirjoitettavan oppiaineen pakolliset kurssit opiskeltuna voidakseen osallistua tutkinnon kokeisiin. Rehtori varmistaa kokelaan oikeuden osallistua tutkintoon.

4.5 Uusiminen, täydentäminen ja kompensaatio

Ylioppilastutkinnon parempaa hyödyntämistä korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa pohjittanut ministeriön työryhmä (OKM 16:2016) totesi, että korkeakoulut voivat hyödyntää ylioppilastutkinnon kokeita nykyistä laajemmin osaamisen näyttöinä pääsykokeiden sijasta. Tämä edellyttää, että kokeita on mahdollista uusida nykyistä enemmän. Kokeiden uusimis- ja mahdollisuuksien parantaminen edellyttää muutoksia lainsäädäntöön.

Nykyisin hyväksytyt kokeet saa uusida yhden kerran ilman aikarajoituksia. Hylätyn kokeen saa uusida kaksi kertaa. Hyväksytyt suoritettua tutkintoa voi täydentää muilla kokeilla ja eri oppimäärillä. Hylätyn pakollisen kokeen saa uusida kaksi kertaa ko. tutkintokertaa välittömästi seuraavien kolmen tutkintokerran aikana, ellei kokelas ole menettänyt tutkintokertoja ulkomailla tapahtuvan opiskelun vuoksi. Hylätyn pakollisen kokeen tason voi vaihtaa, jos vaihdoksen jälkeen kokelaan pakollisiin kokeisiin sisältyy edelleen vähintään yksi pitkän oppimäärän koe. Hylätyn ylimääräisen kokeen saa uusida ilman aikarajoituksia. Hylätyn ylimääräisen kokeen tasoa ei koetta uusittaessa voi vaihtaa, mutta hyväksytyt suoritettua tutkintoa voi täydentää kokeella, joka on eritasoinen kuin suoritettuun tutkintoon sisältyvä saman oppiaineen koe.

Nykyisin tutkinto tulee suoritetuksi pakollisessa kokeessa annetun hylätyn arvosanan estämättä lautakunnan vahvistamien perusteiden mukaisesti. Kokelas voi kieltää kompensaa-tion. Kokelaan kustakin hyväksytystä kokeesta saamasta arvosanasta annetaan kompen-saatiopisteitä seuraavasti: laudatur 7, eximia cum laude approbatur 6, magna cum laude approbatur 5, cum laude approbatur 4, lubenter approbatur 3 ja approbatur 2. Kokelaan saamat kompensatiopisteet lasketaan yhteen, jolloin 12 kompensatiopistettä kompen-soi hylätyn arvosanan, jos se on i+, 14 i:n, 16 i=:n ja 18 i=:n. Kompensaatioylioppilaita on vuosittain noin 700–800. He voivat myöhemmin uusia hylätyn kokeen. Hylätyn pakollisen kompensoidun kokeen uusiminen onnistuu noin 50 prosentilla.

Aikuisten lukiokoulutukseen hakeutuu myös opiskelijoita, joilla on jo lukion oppimäärä, mutta jokin tutkinnon pakollisista kokeista puuttuu tai on hylätty. Heidän kannaltaan ny-kytilanne on monimutkainen. Ylioppilastutkinnon joustavoittaminen tukisi heidän valmis-tumistaan.

Työryhmä piti uusimismahdollisuuksien maltillista lisäämistä yhtenä keinoa keventää yli-oppilastutkintoon liittyvää stressiä. Se parantaisi tutkinnon hyödyntämistä jatko-opinto-valinnoissa ja lisäisi kokelaiden mahdollisuutta osaamisensa osoittamiseen. Nyky rakenne on monimutkainen hylätyn kokeen saaneille. Rajatonta uusimista ei ole syytä toteuttaa, sillä tutkinto on kokonaisuus, eikä ole perusteltua muodostaa tutkintoa monen eri opetus-suunnitelman tai tutkintorakenteen kokeista. Kansainvälisissä tutkinnoissa on myös tyypil-istä niiden rajautuminen ajallisesti. Hylätyn kokeen voisi uusia jatkossa nykyisen kahden koekerran sijaan kolme kertaa. Hyväksytyn kokeen voisi uusia jatkossa nykyisen yhden koekerran sijaan kaksi kertaa.

Jos uusimiskertoja lisätään, niin kompensaa-tion tarve vähenee. Tutkinnon pakollisten ja ylimääräisten kokeiden sitovan ennakkovalinnan poistaminen vähentäisi kompensaa-tion tarvetta, koska kokelas voisi valmistua erilaisilla kokeiden yhdistelmillä.

Nykyisin tutkinto suoritetaan kolmen tutkintokerran aikana. Kokelaan uusiessa hylätyn pakollisen kokeen, hän saa käyttää säädetyt uusimiskerrat hylätyn arvosanan saamista vä-littömästi seuraavina kolmena tutkintokertana. Suoritettu ylioppilastutkinto ei vanhene, vaan eri ajankohtina suoritettut tutkinnot antavat jatko-opintokelpoisuuden. Merkittävä osa opiskelijoista ei hyödynnä tai tarvitse nykyisiä uusimisen, täydentämisen ja kompen-saatioiden mahdollisuuksia. Tutkinto on mahdollista suorittaa yhdellä tutkintokerralla tai kolmen kerran hajauttamisen puitteissa. Tutkinto on myös yksi kokonaisuus, joka puoltaa määräjän määräämistä tutkinnon suorittamiselle. Määräaika myös tehostaa tutkinnon ta-voitteellista suorittamista.

Osaamisen tunnustamista voisi hyödyntää tilanteissa, joissa tutkinto tulee hylätyksi ja ko-kelas joutuu aloittamaan tutkinnon suorittamisen uudestaan. Noin 600 kokelasta aloittaa

vuosittain tutkinnon suorittamisen uudestaan. Hylättyyn tutkintoon sisältyneet hyväksytyt kokeet voisi lukea hyväksi uuteen tutkintoon kolmen vuoden ajan aiemmin suoritetun kokeen hyväksymisen ajankohdasta.

Mikäli tutkinnon muodostumista ei olisi ajallisesti rajattu, se osaltaan voisi kannustaa lukio-opintojen ja ylioppilastutkinnon suorittamisajan pidentymiseen, mikä olisi opintojen läpäisyä koskevien koulutuspoliittisten linjausten vastaista. Se ei olisi myöskään opiskelijoiden edun mukaista. Selvitysten mukaan nopea opintojen läpäisy korreloi paremman opintomenestyksen kanssa. Nopea valmistuminen on myös taloudellisesti perusteltua sekä yhteiskunnan että opiskelijan kannalta. Opiskelijoiden siirtymän seuraavalle asteelle tulisi olla nopeaa ja selkeää. Kansainväliset ja kansalliset ylioppilastutkintoa vastaavat toisen asteen tutkinnot tulee suorittaa tietyn tutkinnon suoritusajan puitteissa, monet niistä jopa yhdellä suorituskerällä. Työryhmä on pohdinnoissaan ottanut huomioon koulutuspoliittiset linjaukset osaamisen tunnustamisesta sekä opintojen tehokkaasta läpäisystä.

Nykyisin ilmoittautumisista on tutkintoa täydentäviä kokeita noin 1-2 prosenttia, hyväksytyjen kokeiden uusimista noin 10 prosenttia ja hylättyjen kokeiden uusimista 1-2 prosenttia. Uusijoista osa on lukion opiskelijoita ja osa lukion entisiä opiskelijoita. Lukioilla ei ole tällä hetkellä velvollisuutta vastaanottaa tutkinnon täydentäjiä. Tutkinnon täydentäjien, arvostajan korottajien ja lukion oppimäärään sitomattomien opiskelijoiden kokeiden koe- ja arvostelujärjestelyistä muodostuu koulutuksen järjestäjälle kustannuksia, joita ei ole sisällytetty koulutuksen järjestäjän rahoituksenjakoperusteisiin. Mikäli niistä voitaisiin periä maksua, niitä ei tulisi ilmoittaa rahoituksen kustannuspohjaan. Maksun periminen olisi perusteltua, koska enää ei ole kysymyksessä lukion opiskelijana olevan opiskelijan opetukseen tulkittava arviointi. Maksun perimiseen liittyvä ehdotus on esitelty erillisten kokeiden yhteydessä.

Ehdotukset

- Hylättyjä kokeita voisi uusia nykyisen kahden kerran sijaan kolme kertaa.
- Hyväksytyt kokeet voisi uusia jatkossa nykyisen yhden koekerran sijaan kaksi kertaa.
- Tutkinnon tultua hylätyksi, hylättyyn tutkintoon sisältyneet hyväksytyt kokeet voidaan sisällyttää aloitettavaan uuteen tutkintoon kolmen vuoden ajan aiemmin suoritetun kokeen hyväksymisen ajankohdasta.
- Hylätyn kokeen kompensatiomahdollisuus poistetaan samalla, kun uusimismahdollisuuksia lisätään edellä esitetyllä tavoin.

4.6 Kokeiden rakenne ja aikataulu

Tutkimusten mukaan (Salmela-Aro ym.) nuoret uupuvat lukiossa. Merkittävänä tekijänä on vaatimusten ja resurssien yhteensopimattomuus. Uravalinta ja jatko-opintoihin suuntautuminen ovat selkiytymättömiä isolle osalle lukion päättävistä.

Jos ylioppilastutkintoa käytetään aiempaa enemmän jatko-opiskeluvalinnoissa, se lisäisi opiskelijoilla ylioppilastutkintoon kohdistuvia paineita ja stressiä, mutta vähentäisi korkeakoulujen pääsykokeisiin liittyviä paineita. Nykyisen kahden erillisen stressin asemasta paineet kohdentuisivat vain ylioppilastutkintoon. Lukiovaiheessa opiskelijat saavat kuitenkin tukea ja ohjausta, mikä helpottaa suorituspaineita. Vastaavaa tukea ja ohjausta ei ole tarjolla lukioajan jälkeen. Tämä puoltaa ylioppilastutkinnon hyödyntämistä nykyistä enemmän opiskelijavalinnoissa huolimatta tutkintoon mahdollisesti kohdistuvasta lisästressistä.

Suomen lukiolaisten liiton 2017 tekemässä kyselyssä selvitettiin opiskelijoiden ajatuksia ylioppilaskokeeseen liittyvän stressin keventämisestä annettujen vaihtoehtojen pohjalta. Kyselyyn vastasi 462 opiskelijaa. Tulokseksi saatiin yleisyysjärjestyksessä

1. Koepäivien välissä pidetään välipäivät (70,1%)
2. YTL:n vaatimukset vastauksille olisivat selkeämmät (58,4%)
3. YTL julkaisisi vanhat kokeet tai muita esimerkkitehtäviä harjoittelua varten (46,3%)
4. Hyväksyttyä arvosanaa voisi korottaa useammin kuin kerran (45,2%)
5. Tutkintoon saisi valita kirjoitettavat aineet nykyistä vapaammin (40,9%)
6. Tehtävät keskittyisivät enemmän aineistojen soveltamiseen, ei muistamiseen (37,9%)
7. Kokeessa olisi vähemmän/suppeammin tehtäviä (aika 6h) (36,6%)
8. Hylättyjen kokeiden uusimisen rajoituksista luovuttaisiin (29,7%)
9. Hajauttaa voisi nykyistä useammalle kerralle (23,8%)
10. Ylioppilastutkinnosta voisi luopua kokonaan (23,2%)
11. Ylioppilastutkinnon jälkeen tulevista pääsykokeista voitaisiin luopua (20,8%)
12. Oppimisvaikeuksiin liittyen tarjolla olisi erityisopetusta (19,3%)
13. Kokeessa olisi vähemmän/suppeammin tehtäviä ja kesto lyhyempi (esim. 4h) (12,3%)
14. Tutkintoon riittäisi vähemmän kirjoitettuja aineita (7,8%)

Kyselyn vastauksien perusteella voidaan todeta, että aiemmin muistiossa esitellyt ehdotukset lievittävät opiskelijan kokemaa stressiä monin tavoin. Uusimiskertojen lisääminen vähentää yksittäiseen ylioppilaskokeeseen liittyviä paineita. Ylimääräisen kokeen ja pakollisen kokeen sitovan valinnan poistuminen antaa useampia onnistumisen mahdollisuuksia

kokelaille, joilla tutkinnon valmistuminen on muuten epävarmaa. Se myös vähentää yksittäisen kokeen epäonnistumisen tai tutkintopäivänä sairastumisen merkitystä.

Muita stressiä lievittäviä tekijöitä ovat ylioppilastutkinnon kokeminen merkitykselliseksi ja vahva yhteys lukio-opintoihin sekä tulevaisuuden suunnitelmiin. Tutkinto tarjoaa mahdollisuuden osoittaa omaa osaamista. Tämä on mahdollisuus myös omien vahvuuksien löytämiseen. Oikeudenmukainen arviointi on perusedellytys myös opiskelijoiden kuormituksen kannalta. Opiskelijoiden kokema stressi on huomioitava koeaikatauluja ja koejärjestelyjä kehitettäessä.

Ylioppilastutkinto järjestetään kaksi kertaa vuodessa. Syksystä 2018 lähtien ei ole käytössä erillisiä kuullunymmärtämisen koepäiviä. Tällöin tutkintopäiviä on yhdeksän: äidinkieli ja kirjallisuus (2 pv.), reaali (2 pv.), vieraat kielet (2 pv. pitkä ja lyhyt oppimäärä), toinen kotimainen kieli, matematiikka ja saame äidinkielenä. Koe järjestetään klo 9-15 ja lisäksi joillekin kokelaille on myönnetty kahden tunnin lisäaika.

Lukiokentältä on esitetty vaateita tutkintoaikataulun tiivistämisestä siten, että tutkinnon kokeet järjestettäisiin peräkkäisinä päivinä. Perusteluina on ollut muun muassa digitaalisen tutkinnon järjestämisestä koituvat lisäkulut ja koesalin muun käytön estyminen. Ensimmäisen koepäivän on toivottu sijoittuvan siten, että tutkintoverkon rakentaminen tapahtuu arkipäivänä. Tutkinnon hajauttamisesta ja ainevalinnoista johtuen mahdollinen koeaikataulun tiivistäminen aiheuttaa vain osalle kokelaista peräkkäisiä koepäiviä. Tärkeää on, että koeaikataulu ja koepäivät ovat hyvissä ajoin kokelaiden tiedossa, jotta he voivat suunnitella oman aikataulunsa. Syksyllä 2018 aikataulua on muokattu siten, että jollekin viikolle sijoittuu neljä koepäivää.

Ylioppilastutkinnon kokeeseen käytettävä kuuden tunnin aika on pitkä verrattuna muihin kansallisiin tai kansainvälisiin kokeisiin. Esimerkiksi yleisten kielitutkintojen kesto on noin neljä tuntia sisältäen myös suullisen osuuden. Aikataulujen suunnittelussa voidaan ottaa huomioon kokelaiden tilanne koepäivien sijoittelulla. Jotta tiivistäminen ei johda kohtuuttoman raskaaseen tilanteeseen kokelaille ja valvojille, samalla on hyvä lyhentää kokeiden kestoja.

Äidinkielen osaamista olisi mahdollista osoittaa digitaalisissa kokeissa yhden koepäivän aikana kuten muissakin kokeissa. Näin työmäärä olisi pienempi kokelailla, kouluilla, alustavassa arvostelussa ja sensoroinnissa. Äidinkielen opettajain liitto, Svenska modersmålslära-
rarföreningen i Finland ja Ylioppilastutkintolautakunnan äidinkielen jaos selvittivät vuonna 2014 verkkokyselyllä opettajien näkemystä kokeen yksi- ja kaksipäiväisyyteen uudessa digitaalisessa kokeessa. Verkkokyselyssä 292 vastaajasta kaksipäiväisyyttä kannatti 164 ja yksipäiväisyyttä 71. Kahden päivän käyttämistä perusteltiin mm. sillä, että kahdella erillisellä kokeella voidaan mitata perusteellisesti opiskelijan äidinkielen taitoja ja äidinkielen

kokeen merkityksellä jatko-opintoihin haettaessa. Yhden päivän käyttämistä puollettiin mm. kokeen selkeyttämisellä ja kokeen käytännön järjestelyillä. Ensimmäisissä digitaalisissa kokeissa syksyllä 2018 äidinkielen koe on uudistettu rakenteeltaan, ja koe toteutetaan kaksipäiväisenä. Kokeen muuttaminen edellyttää kehittämistyötä, jotta opiskelijoiden osaamisesta saadaan riittävän monipuolinen kuva osaamisesta yhden päivän aikana.

Kokeiden keston muutokset edellyttävät myös kokeiden rakenteiden, sisältöjen ja laajuuden sovittamista uuteen kokonaisuuteen. Opiskelijat ja opettajat tarvitsevat tietoa merkittävistä kokeiden muutoksista yleensä kolme vuotta aikaisemmin. Kokeiden aikataulujen ja keston muuttaminen ei edellytä lainsäädännön muutoksia, vaan ne ovat ylioppilastutkintolautakunnan päätettävissä.

Kokeiden keston ja rakenteeseen tehtävät uudistukset mahdollistaisivat myös uudelleen allokoida koepäivien aikatauluja reunaehtojen ja arvioitujen hyötyjen ja haittojen puitteissa. Digitaalisen kokeen käyttöönotto tarjoaa mahdollisuuden myös tarkastella sensorointiin kuluvaa aikaa ja kokeiden ajankohtaa syksyisin ja keväisin.

Ehdotukset

- Koepäivien aikatauluja tiivistetään ottaen huomioon kokelaiden riittävä palautuminen, kokelasmäärät eri päivinä, eri kokeiden tyypilliset yhdistelmät ja järjestelyjen vaikutus kokelaiden jaksamiselle.
- Kokeiden pituus lyhennetään neljään tuntiin. Äidinkielen koe muutetaan yksipäiväiseksi. Kokeiden rakenne, sisältö ja laajuus mitoitetaan uuteen keston.

4.7 Digitaalisuuden mahdollisuudet

Koeympäristö

Työryhmä on myös arvioinut digitalisoinnin vaikutuksia ja mahdollisuuksia kokeiden kehittämisessä. Ensimmäisten digitaalisten kokeiden, jotka järjestettiin syksyllä 2016, jälkeen tutkinnon kehittäminen keskittyy tuleviin kokeisiin ja tutkintorekisterin ajantasaistamiseen. Koko tutkinto suoritetaan digitaalisessa järjestelmässä keväällä 2019.

Ensimmäiset digitaaliset kokeet järjestetään kokelaiden omilla koneilla, suljetussa verkossa ja USB-muistilta ladatulla käyttöjärjestelmällä. USB-tikulta ladattava käyttöjärjestelmä on edullinen keino tarjota kaikille kokelaille yhdenmukainen ohjelmistovalikoima ja samalla

estää koneelle pysyvästi asennettujen ohjelmien käyttö. Tämänhetkessä arkkitehtuurissa palvelin ja varapalvelin on sijoitettu lukioon, sillä koulujen verkkoyhteydet eivät ainakaan vielä ole riittävän suorituskykyiset muihin ratkaisuihin.

Ylioppilastutkintolautakunta on järjestänyt 2016 - 2017 vuodenvaihteessa Hackabi2-kilpailun, jolla kerätään ideoita digitaalisen ylioppilaskokeen tulevaisuudesta. Kilpailijoiden tehtävänä on kuvata digitaaliselle ylioppilaskokeelle tekninen toteutustapa, joka helpottaa kokeen järjestämistä, poistaa USB-muistitikujen tarpeen ja parantaa koetilanteen tietoturva. Kilpailuvastauksissa tuli uusia mielenkiintoisia ideoita, mutta ei suoraan sellaista, jolla voitaisiin nopeasti korvata nykyinen järjestelmä. Järjestelmää kehitetään edelleen ja kilpailutöissä esille tuotujen ajatusten jatkojalostusta pohditaan.

Avoimen internetin käyttöä on toivottu käyttöön eri tutkintoaineiden kokeissa. Kunkin aineen keskeisiä materiaalityyppejä voidaan tuottaa kokeeseen myös suljetussa verkossa, jolloin kokeessa voi osoittaa myös tiedon hakemisen ja analysoinnin taitoja. Tarjottavan materiaalin määrää rajoittaa kääntäminen ruotsiksi tai suomeksi. Avoimen internetin käyttö mahdollistaisi muun muassa kokelaiden välisen yhteydenpidon ja siten muuttaisi kokeen luonnetta pois yksilökokeesta. Internet myös näyttäytyy erilaisena suomen- ja ruotsinkielisille kokelaille. Kokeen luotettavuudesta ja yhdenvertaisuudesta tulee huolehtia myös silloin, kun internetin käyttö mahdollistetaan.

Digitaaliseen kokeeseen laaditut tehtävät tai osiot voidaan tallentaa tehtäväpankkiin. Tehtäviin sisällytettävät taustatiedot kuten esimerkiksi tehtävätyyppi, opetussuunnitelman perusteiden mukainen kurssikoodi ja tehtävään liittyvä pistejakauma voivat helpottaa niiden jatkohyödyntämistä. Lukion opetussuunnitelman perusteet määrittelevät keskeiset sisällöt, eikä yksityiskohtaisia sisältöjä, mikä vaikuttaa luokittelun tarkkuuteen. Monissa tutkintoaineissa yksittäiset tehtävät liittyvät useaan kurssiin. Suljetussa ympäristössä on mahdollista tuottaa ratkaisu, jossa vanhat tehtävät olisivat julkisesti tarkasteltavissa. Vanhoja hyvin toimiviksi arvioituja ja havaittuja tehtäviä voisi käyttää uudelleen tutkinnossa, mutta se rajoittaa tehtävien käyttämistä ja luovuttamista kokelaiden harjoitteluun. Tekijänoikeudet rajoittavat tehtävien julkaisemista harjoittelua varten.

Tutkinnon digitalisointi tukee ja ohjaa myös teknologian hyödyntämistä lukio-opinnoissa ja oppimisen arvioinnissa. Digitalisoinnilla on katsottava olevan merkittäviä vaikutuksia myös oppimiseen ja oppimisen arvioinnin edellytyksiin. Digitaalinen arviointiympäristö mahdollistaa rakentaa kokeet entistä monipuolisemmin osaamista mittaaviksi ja siten myös vaativammiksi. Digitaalisen oppimis- ja arviointiympäristön muutoksilla on vaikutuksia opiskelijoiden ajattelun ja osaamisen taitoihin, joita perinteiset oppimis- ja arviointimenettelyt ovat tuottaneet. Tutkinnossa tarvitaan mahdollisuutta osoittaa osaamista eri tavoin. Tekninen kehitys mahdollistaa entistä vaativamman ja monipuolisemman koeym-

päristön ja arvioinnin. Uudistusten lähtökohtana tulee säilyä jatkossakin tutkinnon luotettavuus ja kokelaiden yhdenvertaisuuden toteutuminen.

Ehdotukset

- Tutkintoa kehitetään kohden avoimia digitaalisia oppimisympäristöjä, joissa on mahdollisuus hyödyntää monipuolisesti taustamateriaaleja. Osa kokeesta voi hyödyntää internetyhteyttä.
- Opettajien ja opiskelijoiden tutustuminen ylioppilastutkintotehtävien tyyppisiin digitaalisiin tehtäviin mahdollistetaan hyödyntäen vanhoja koetehtäviä. Tekijänoikeudellisia haasteita voidaan ratkaista erillissopimuksin, tehtävien laatimisen keinoin ja tarvittaessa selvittämällä viranomaistyönä lainsäädännön antamat mahdollisuudet ja rajoitteet.

4.8 Suullinen koe

Lukiokoulutuksen suullisen kielitaidon arviointityöryhmä selvitti vuonna 2006, kuinka suullisen kielitaidon arviointi on yhteismitallisesti ja luotettavasti järjestettävissä, mitä kieliiä ja mitä kielten oppimääriä suullisen kielitaidon arviointi koskisi ja mitkä olisivat ehdotuksen aiheuttamat kustannukset. Selvittäessään vaihtoehtoja lukiokoulutuksessa saavutettavan suullisen kielitaidon arvioimiseksi tarkasteltiin suullisen kielitaidon arviointia mm. osana ylioppilastutkinnon kielikokeita ja erillistä koetta osana lukion opetussuunnitelmaa. Tuolloin järjestelyinä tarkasteltiin puhekokeen suorittamista kielistudiossa, haastatteluissa ja parityönä tai suuremmissa opiskelijaryhmissä suoritettavia keskusteluja. Lopputulemana päädyttiin siihen, että suullisen kielitaidon arvioiminen osana ylioppilastutkintoa ei ollut siinä vaiheessa mahdollista. Esityksen mukaisesti lainsäädäntöä ja opetussuunnitelman perusteita muutettiin vuonna 2008 siten, että A- ja B1-oppimäärien yhdestä valtakunnallisesta syventävästä kurssista tuli suullisen kielitaidon kurssi, jonka yhteydessä suullinen kielitaito arvioidaan Opetushallituksen tuottamien kokeiden avulla. Kurssin opettaja suorittaa suullisen kielitaidon arvioinnin kurssin aikana. Suullisen kokeen toteuttamismahdollisuudet ovat osittain muuttuneet kokeiden muuttuessa digitaalisiksi.

Ylioppilastutkintolautakunta on käynnistänyt kielten suullisen kielitaidon osakokeen kehittämisen. Tavoitteena on koneellisen ja ihmisen suorittaman arvioinnin yhdistäminen vieraiden kielten ja toisen kotimaisen kielen ylioppilaskokeissa. Aloittavina kielinä olisivat toiset kotimaiset kielet (ruotsi, finska).

Kehittämistyössä hyödynnetään ylioppilastutkintolautakunnan yhteistyössä yliopistojen ja muiden tahojen kanssa toteuttamaa DigiTala-hankkeen tuloksia. Hankkeessa opiskelija suorittaa selainpohjaisessa ympäristössä erilaisia puhetehtäviä (tekstin lukemista, lyhyitä vastauksia kysymyksiin, kerrontaa kuvan tai oman mielipiteen pohjalta). Vastauksista tallennetaan ääni ja kuva. Arviointiprosessia voidaan nopeuttaa tietokoneen toteuttamalla tallenteiden esikäsittelyllä ja/tai esiarvioinnilla. Koneellisesti voidaan tuottaa mm. transkriptio puhutusta tekstistä sekä tilastotietoa ja arviointisuosituksia analysoitujen foneettisten ominaisuuksien perusteella. Koneen tekemällä arvioinnilla voidaan säästää ihmisarvioijien työtä mm. näytteitä pilkkomalla ja valitsemalla ihmisarviointia tarvitsevat näytteet. Arvioinnin luotettavuutta voidaan kehittää analysoimalla opettajien tekemiä arviointeja ja mallintamalla niissä esiintyviä säännönmukaisia eroja.

Pilottitestinä hankkeessa on toteutettu noin 15 minuutin koejärjestelyä. DigiTala-ryhmä on nyt tuottanut pilottikokeen ruotsin kieleen ja kerännyt noin 500 oppilaan opiskelijan tallennetut suoritukset. Näiden osia arvioimalla asiantuntijat opettavat puheentunni-
sten löytämään eri taitotasojen tunnusomaisia piirteitä ja antamaan alustavia tasoarvioita uusista puhunnoksista.

Suullisen kokeen kehittämisessä on monta eri vaihetta: 1) tehtävätyyppien kehittäminen ja pilotointi sekä tehtävänlaatijoiden koulutus, 2) koejärjestelyiden kehittäminen ja pilotointi (mukaan lukien teknisten reunaehtojen määrittely ja testaus), 3) arvostelukriteerien kehittäminen ja pilotointi, 4) arvostelijoiden koulutuspilotti ja maamerkkien luominen sekä 5) sensorien koulutus. Lisäksi tarvitaan kehittämishankkeen kokonaiskoordinoitua ja -johtamista sekä kehittämistyön raportointia. Suullisen kokeen kehittäminen vaatii myös opettajien täydennyskoulutusta ja tutkimustyötä.

Toteutettava ylioppilaskokeen suullinen osa olisi todennäköisesti hankkeen pilottikoetta lyhyempi. Sen voisi toteuttaa osana yhtenäistä kielten koetta. Digitaalinen puhekoee voitaisiin toteuttaa esimerkiksi seuraavalla tavalla:

1. Kokelaat tekevät kokeen tietokoneella.
2. Tietokone arvioi ääntämisen ja prosodian tehtävistä 1–6
3. Opettajat arvioivat lausumien mielekkyyden ja ilmaisurikkauden tehtävistä 4–6. Tietokone tarjoaa avuksi automaattisia transkriptiota (puhuttu kirjoitetussa muodossa).
4. Yksittäisten tehtävien arvosanoista lasketaan yhteispisteet.
5. YTL:n sensori tarkistaa tehtävät 4-6 mielekkyyden ja ilmaisurikkauden kannalta ja antaa niistä tasoarviot, jotka lasketaan mukaan kielikokeen kokonaispistemäärään yhdessä koneen antamien tasoarvioiden kanssa.
6. Kielikokeesta ja sen puheosuudesta voi pyytää tarkistusarvostelua

Työryhmä kävi keskustelua kokeen käytännön järjestelyistä, teknologian mahdollisuuksista ja vaikutuksista eri toimijoihin. Suullinen kielitaito on tärkeä osa kielten opetusta ja suullisen kielitaidon arvioinnin käyttöönotto ylioppilaskokeissa antaa kokelaille mahdollisuuden näyttää osaamistaan myös tässä osa-alueessa. Suullisen koeosion sijoittuminen osaksi kielten koetta ei välttämättä lisää kokelaiden työmäärää ja kokeen järjestelyä. Kokeita järjestetään kuitenkin isoissa koesaleissa. Testaamisella pitäisi varmistaa, että järjestelyt eivät aiheuta merkittäviä ongelmia kokelaiden keskittymisen, tallennetun äänen laadun eikä valvonnan kannalta. Asiasta ei ole vielä tehty vaikutusten arviointia kokelaiden, opettajien, koulujen, koulutuksen järjestäjien ja ylioppilastutkintolautakunnan kannalta. Suullisissa kokeissa pitää ottaa huomioon myös persoonallisuustekijöiden ja kulttuuristen tekijöiden vaikutus. Suullisen kielitaidon kokeet voidaan ottaa osaksi vieraiden kielten ja toisen kotimaisen kielen kokeita aikaisintaan vuonna 2022.

Suullisen osion tullessa osaksi ylioppilastutkinnon kielten kokeita, lukiokoulutuksessa järjestettävän suullisen kielitaidon kokeen roolia joudutaan arvioimaan uudelleen, jotta voimavaroja ei kohdenneta päällekkäisiin toimintoihin. Muutokset tulee huomioida lainsäädännössä ja opetussuunnitelman perusteissa. Tällä hetkellä lukioissa järjestettävää suullista koetta pidettiin toimivana, mutta nykymuodossaan toteutettuna se olisi jatkossa päällekkäinen ylioppilaskokeen suullisen osuuden kanssa.

Ehdotus

- Suullisen kielitaidon koe otetaan osaksi vieraiden kielten ja toisen kotimaisen kielen kokeita. Kehittyvää teknologiaa hyödynnetään kokeen toteutuksessa. Käyttöönottoa testataan ja uudistuksen vaikutuksia arvioidaan kokelaiden, opettajien, koulujen, koulutuksen järjestäjien ja ylioppilastutkintolautakunnan kannalta ennen toimeenpanoa.

4.9 Valmistava arvostelu

Nykytilanteessa koesuoritukset tarkastaa ja arvostelee valmistavasti oppilaitoksen aineenopettaja ja lopullisesti ylioppilastutkintolautakunta. Paperikokeessa ja vielä tällä hetkellä myös digitaalisessa kokeessa opettaja näkee kokelaiden nimet. Digitaalisessa kokeessa kokelaat voivat olla tulevaisuudessa kokeissa anonymoituja, kunnes valmistava arvostelu on tehty. Kokelaat ovat kuitenkin tunnistettavissa varsinkin pienissä lukioissa tai aineissa, joissa kirjoittajamäärät ovat hyvin pieniä. Opettaja voi antaa palautetta omille opiskelijoilleen lähetettyään valmistavan arvostelun tiedot ylioppilastutkintolautakuntaan. Opettaja saa kuitenkin kokemusta vain samasta koulusta ja samantyyppisistä vastauksista, jolloin arvos-

teluskaalaa on vaikeampi suhteuttaa. Digitaalisuus mahdollistaa myös muiden kuin oman oppilaitoksen opiskelijoiden vastausten arvostelemisen.

Työryhmän keskustelujen mukaan valmistavan arvostelua voisi laajentaa oman oppilaitoksen ulkopuolelle. Tämä edellyttää lainsäädännön muuttamista. Tällöin kokelaat eivät ole niin selkeästi tunnistettavissa, mikä vähentää ns. face-efektiä. Opettajat näkevät myös laajemman kirjon erilaisia vastaustyyppisiä. Jos opettaja korjaa suuren määrän anonyymeja koesuorituksia sekä tutustuu myöhemmin omien opiskelijoidensa suorituksiin antaakseen heille palautetta, opettajan työmäärä kasvaa. Valmistavassa arvostelussa opettajien olisikin tarkoituksenmukaista korjata pääosin oman oppilaitoksen koesuorituksia, mutta myös pieni määrä muiden oppilaitosten koesuorituksia.

Opettajien tekemää arvostelua pidetään tärkeänä osana prosessia. Parhaimmillaan prosessista saatava palaute ohjaa myös lukiokoulutuksen laadun kehittämistä. Kaikki vastaukset arvostellaan kahdesti, mikä lisää opiskelijan oikeusturvaa. Lautakunnan aikataulut, kustannukset ja arvosteluprosessi perustuvat siihen, että valmistava arvostelu nopeuttaa lopullisen arvostelun toteuttamista. Valmistava arvostelu tapahtuu pääosin erittäin hyvälaatuista. Mahdolliset erot tukevat myös lautakunnan arvostelulinjausten tarkistamista.

Ehdotus:

- Valmistavassa arvostelussa opettaja korjaa oman oppilaitoksen koesuoritusten lisäksi myös muiden oppilaitosten koesuorituksia.

5 Tulevaisuuden pohdittavaa

5.1 Osiopankki ja adaptiiviset kokeet

Osiopankki tarkoittaa sitä, että jossakin kokeessa hyvin toimiviksi osoittautuneet osiot otetaan talteen ja niitä käytetään uudelleen seuraavissa kokeissa. Tällainen ajattelutapa olisi uutta ylioppilastutkinnossa, jossa tähän asti on aina jätetty koulujen käyttöön kaikki jo toteutetut kokeet. Osiopankkeja käytetään kuitenkin yleensä kansainvälisissä high stakes -kielitesteissä. Osiopankkipohjainen koe mahdollistaisi selvästi nykyistä paremmin eri tutkintokertojen tulosten vertailtavuuden, koska testien vaikeustaso ja useat muutkin ominaisuudet voidaan suunnitella etukäteen varsin tarkasti. Lisäksi osiopankin käyttö mahdollistaa haluttaessa kielikokeiden tulosten raportoinnin perinteisten arvosanojen lisäksi myös Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasoina.

Osiopankin luominen edellyttää moderniin testiteoriaan perustuvia IRT-analyysejä (Item Response Theory) nykyisen klassiseen testiteoriaan perustuvan analyysin lisäksi sekä ns. ankkuriosiodien käyttämistä eri tutkintokerroilla. Samoja metodeja voidaan hyödyntää haluttaessa myös muissa ylioppilastutkinnon kokeissa. Osiopankki mahdollistaa myös sen, että myöhemmin kielikokeista voidaan laatia adaptiivisia, osallistujan taidolle testin kuluessa sopeutuvia testejä, joilla on tavallisia kokeita paremmat mittausominaisuudet ja jotka todennäköisesti myös lyhentävät kokeiden suoritusajoja.

Tulevaisuudessa voi olla mahdollista suorittaa ylioppilastutkinnon kokeita useammin kuin kaksi kertaa vuodessa tai non-stop-kokeena, jolloin kokelas voi itse valita kokeen suorittamisen ajankohdan, koe muodostetaan kokelaalle automaattisesti ja koe suoritetaan valvotussa tilassa. Malli tarvitsee tuekseen suurta määrää valmiiksi tehtyjä tehtäviä ja tehtäväosioita käännettynä molemmille kotimaisille kielille. Non-stop-kokeessa voidaan hyödyntää parhaiten monivalintatehtäviä tai muita tarkasti rakenteistettavia osioita. Tehtävät olisivat pääosin pakollisia, jotta ns. ankkuriosioita voidaan hyödyntää ja muut arvotut tehtävät eivät vaikuta toisten tehtävien vaikeustasoon. Yksilöllistä koetta varten tarvitaan suomeksi ja ruotsiksi tuhansia osioita, jotta koosalaisuus säilyy. Työryhmä piti haasteena tehtävien suurta määrää, tehtävien vanhenemista ja kokeiden luonteen muuttumista. Osa tehtävis-

tä myös vanhenisi opetussuunnitelman perusteiden muuttuessa. Tällä hetkellä kokeissa hyödynnetään ajankohtaisia aiheita ja kokeiden tehtävissä yhdistellään usean kurssin tai aihepiirin asioita, mikä ei olisi vastaavalla tavalla mahdollista.

Erillisten tutkintopäivien määrän lisääminen tai non-stop-koemahdollisuus vähentää yksittäiseen koepäivään kohdistuvia stressiä ja työmäärää. Suurissa lukioissa osallistujia voi olla useita satoja yhtenä koepäivänä. Kummallakin tutkintokerralla osallistujamäärä lähentelee 40 000 kokelasta. Myös erillisjärjestelyjen määrä on selkeässä kasvussa tietoisuuden kasvaessa esimerkiksi lukihäiriöstä. Valtaosa kokelaista hajauttaa tutkintonsa kahdelle koekerralle.

Ylioppilastutkintotodistukseen pyritään ottamaan eurooppalaisen viitekehyksen mukaiset taitotasot tai lukion opetussuunnitelman perusteissa olevat kehittyvän kielitaidon kuvausasteikon taitotasot. Tavoitteena on antaa kielikokeista ylioppilastutkintotodistukseen arvosanamerkintä esimerkiksi seuraavalla tavalla: Englanti (pitkä oppimäärä), laudatur (B2). Tulevaisuudessa voidaan selvittää mahdollisuutta järjestää kussakin kielessä vain yksi koe nykyisten usean sijaan. Mikäli tehtävissä olisi riittävä määrä esitettuja tehtäviä, ajan myötä osiopankki mahdollistaisi myös adaptiivisen kokeen, jossa kokeen vaikeustaso muokkautuu edellisissä tehtävissä osoitetun osaamisen mukaisesti. Tällöin tutkintoaineissa ei välttämättä tarvita usean eri tason kokeita. Samaa ajatusta voisi pohtia myös matematiikan kokeessa, mikäli se on silloin käytössä olevien oppimäärien mukaan perusteltua ja mahdollista. Tämä edellyttää tietoa ja tutkimusta sekä teknologian hyödyntämistä.

5.2 Ryhmäkoee

Lukion opetussuunnitelman perusteet sisältävät yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen liittyviä tavoitteita oppiaineissa ja aihekokonaisuuksissa. Niitä arvioidaan osana kunkin oppiaineen kurseja. Arvioinnissa voi hyödyntää muun muassa vertaispalautetta ja erilaisia ryhmien tuotoksia. Jokaiselle opiskelijalle annetaan kuitenkin oma kurssiarvosana. Yhteistyön taidot liittyvät läheisesti myös äidinkielen ja kirjallisuuden oppimääriin. Lukiolaiset voivat osallistua Puheviestintätaitojen päättökokeeseen eli Puhvi-kokeeseen. Se on Opetushallituksen vuosittain laatima toisen asteen opiskelijoiden puheviestintätaitojen päättökoe lukiolaisille ja ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoille.

Nykyinen ylioppilastutkinto perustuu yksilösuorituksiin; kokelaat tekevät yksin kokeensa ja saavat arvosanan vain omasta suorituksestaan. Digitaalinen koe tarjoaa uusia mahdollisuuksia näiden taitojen arviointiin tai ryhmäkokeen järjestämiseen. Yhteistyötä ja ryhmäkeskustelua olisi mahdollista järjestää on-line tai off-line, materiaaleja voisi jakaa eri tavoin ja tuotokset voivat olla yhteisiä tai erillisiä.

OECD:n osaamistuloksia mittaavassa PISA2015-tutkimuksessa on ollut mukana yhteistyösä tapahtuvaa ongelmanratkaisua. Tämän osuuden tuloksia ei ole vielä julkaistu.

Työryhmä kävi keskustelua yhteistyön taitojen keskeisestä merkityksestä lukiokoulutuksessa. Työelämän kehittyminen korostaa näiden taitojen merkitystä. Aika ei ole vielä kypsä ryhmäkokeen käyttöönottoon ylioppilastutkinnossa, mutta pidemmällä ajanjaksolla ja teknologian kehittyessä erilaisia malleja voidaan pilotoida.

Yhteistyön taidot ovat tärkeä osa lukiokoulutusta. Ryhmäkokeista ja muista arviointimenetelmistä tarvitaan tietoa ja tutkimusta, jotta ne voisivat tulevaisuudessa olla osa ylioppilastutkintoa.

5.3 Ylioppilastutkinto ja koulutusvienti

Toimenpideohjelmaa toisen asteen koulutusviennin edistämiseksi valmistellut ministeriön työryhmä (OKM 2016:20) ehdotti mm., että selvitetään ylioppilastutkinnon mahdollisuudet vientituotteeksi ja siihen sisältyvät lainsäädännön muutostarpeet. Selvitettävät vaihtoehdot katsottiin olevan a) ylioppilastutkinnon rakentaminen kansainväliseksi tutkinnoksi, mikä edellyttäisi myös kansainvälisen opetussuunnitelman rakentamista tai b) nykyisen ylioppilastutkinnon järjestämistä englanninkielellä.

Työryhmä kävi keskustelua vaihtoehtoista. Mikäli tutkinto halutaan tuotteistaa kansainväliseksi vientituotteeksi (kansainväliseksi tutkinnoksi), olisi sen osalta selvitettävä sen kustannuksia, hyötyjä, haasteita sekä mahdollista tuotteen kysyntää. Koko tutkinnon tai sen osien myyminen olisi mahdollista toteuttaa ilman tutkinnon kytkemistä lukio-opintojen suorittamiseen. Tällöin se ei välttämättä edellyttäisi tutkintoa toteuttavalta taholta/koululta suomalaisen lukiokoulutuksen järjestämistä. Lukio-opinnoilla olisi kuitenkin merkittävä hyöty tutkinnossa menestymiseen. Koska tutkinto mittaa lukiokoulutuksen kansallisia tavoitteita ja erityispiirteitä, haasteena on sen kansainvälinen soveltuvuus ja sovellettavuus.

Kansainvälinen tutkinto edellyttäisi nykyisestä poikkeavaa tutkinnon rakennetta. Esimerkiksi nykyisen kaltaista äidinkielen ja kirjallisuuden koetta suomeksi, ruotsiksi tai saameksi ei voida edellyttää tutkinnossa pakolliseksi kokeeksi. Tutkintoa ei voida myöskään järjestää siinä laajuudessaan kuin nyt kansallisena järjestettävä tutkintoa. Kansainvälinen tutkinto edellyttäisi myös kansallisen opetussuunnitelman uudelleen työstämistä kansainväliseksi sovellukseksi tai ainakin sen määrittelyä mihin tutkintotehtävät perustuvat. Opetussuunnitelman perusteissa useissa oppiaineissa on kansallisia piirteitä tavoitteissa ja keskeisissä sisällöissä. Tutkinto olisi luonteeltaan näyttötutkinto, jonka järjestäminen edellyttäisi kokeita järjestävien tahojen akkreditointia. Tutkinto olisi voittoa tuottavaa toimintaa (perustuisi

maksuihin) ja tutkintokielenä olisi englanti. Tutkinnon tuotteistamisen ja kansainvälisten opetussuunnitelmien laatimisen kustannusten tulisi olla tarkoituksenmukaisessa suhteessa mahdollisiin markkinoihin. Työryhmä piti kansainvälisten tutkintojen tilannetta erittäin kilpailtuna. Tutkinnon liittyvä tuotteistaminen kansainväliseksi ja kaupalliseksi vientituotteeksi edellyttäisi tarkempia lisäselvityksiä ja muutoksia muun muassa tutkintoa koskeviin säädöksiin.

Tällä hetkellä vieraskielisiä tutkintoja, kuten IB-tutkintoa järjestetään eri puolilla Suomea. Tämä tutkinto on myös mahdollinen koulutusvientituote. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmä valmisteli hallituksen esitysluonnoksen mahdollisuudesta järjestää IB-koulutusta maksullisena tilauskoulutuksena. (OKM 2017:13). Työryhmä ehdotti muun muassa, että säädettäisiin lukiolakiin uusi 5 a §, jossa säädettäisiin koulutusviennistä IB-opetuksen erityisen koulutustehtävän omaaville koulutuksen järjestäjille. Ehdotuksen mukaan koulutuksen järjestäjä, jonka lupaan sisältyisi lupa järjestää International Baccalaureate- tutkintoon johtavaa koulutusta, voisi järjestää Suomeen tuleville opiskelijoille kyseiseen tutkintoon johtavaa opetusta niin, että koulutuksen tilaa ja rahoittaa toinen valtio, kansainvälinen järjestö taikka suomalainen tai ulkomainen julkisyhteisö, säätiö tai yksityinen yhteisö (tilauskoulutus).

Nykyisen ylioppilastutkinnon järjestämistä englanninkielellä kokeiltiin pienessä mittakaavassa 1990-luvulla. Silloin arviointiin, ettei sille ole tarvetta ja kansallinen tutkinto tulee järjestää kansallisilla kielillä. Vaikka yhteiskunnallinen tilanne on muuttunut 15 vuoden takaisesta tilanteesta ja maahanmuuttajien määrä on aiempaa suurempi, työryhmä ei pitänyt tutkinnon järjestämistä englanninkielellä tarkoituksenmukaisena. Maahanmuuttajien vahvin kieli ei ole yleensä englanti vaan jokin muu kieli. Jatko-opintojen ja työelämän edellyttämän kielitaidon harjaantuminen tarvitsee suomi/ruotsi toisena kielenä opintojen lisäksi myös altistumista näille kielille myös muiden aineiden opinnoissa. Tutkinnon laatiminen ja arvostelu englanninkielellä voisi tuottaa pienestä kokelasmäärästä johtuen lisäkustannuksia myös kokelaiden pääjoukolla, mitä ei pidetty tällöin tarkoituksenmukaisena.

Ylioppilastutkinnon digitalisointiprojekti on laajuudeltaan ja monipuolisuudeltaan mielenkiintoinen myös kansainvälisesti. Tutkinnon teknisten ratkaisujen ohella myös digitaalisen kokeen järjestämiseen liittyvän osaaminen voisi olla tuotteistettavissa, mille voisi olla kysyntää kansainvälisestikin.

6 Ehdotusten kustannusvaikutukset

Ylioppilastutkinnon järjestämisestä ja sen kehittämistä aiheutuvien kustannusten kattamiseen ovat osallistuneet kokelaat, koulutuksen järjestäjät ja valtio.

Ylioppilastutkintolautakunnan kannalta sellaiset työryhmän ehdotukset, joilla ei ole vaikutuksia tutkintorekisteriin, sähköiseen koejärjestelmään tai sensorointiin, ovat kustannusneutraaleja. Kaikki ilmoittautumiseen, pakollisuuteen, uusintoihin, kompensaatioon ja vastaavan luonteiset muutokset vaikuttavat rekisteriin ja vaativat koodaustyötä. Osa työryhmän ehdotuksista on vielä yleisluonteisia, joten tarkan kustannusarvion laatiminen niiden perusteella on haastavaa. Ylioppilastutkintolautakunnan kokemuksen mukaan työryhmän ehdottamien muutosten kustannusvaikutukset tutkintorekisteriin olisivat suuruusluokaltaan noin 1 miljoonaa euroa. Suoritusten anonymisointi opettajille ja suoritusten jakaminen lukioiden välille edellyttää arvostelujärjestelmän uudelleenkoodausta monelta osin. Tämän kustannusvaikutus on tutkintolautakunnan arvion mukaan suuruusluokaltaan noin 0,5 miljoonaa euroa. Muutokset on taloudellisinta toteuttaa yhdellä kertaa. Tutkintorekisterin ensimmäinen versio otetaan käyttöön keväällä 2017. Järjestelmään tehtävät uudistukset riippuvat työryhmän ehdotusten etenemisestä päätöksentekoprosesseissa. Mikäli muutokset toteutuvat paloittain, muutosten kustannusvaikutukset kasvavat selvästi. Tällä hetkellä tutkintolautakunnalla on vielä käytettävissään rekisterin ja sen koodauksen hyvin tuntevia osaajia. Mikäli työ joudutaan aloittamaan uusien asiantuntijoiden kanssa puhtaalta pöydältä, kustannukset tulevat kasvamaan.

Kokeisiin käytettävän ajan muuttaminen edellyttää kokeiden rakenteen, laajuuden ja sisällön muuttamista. Tämä edellyttää kehittämistyötä tutkintoaineiden jaoksissa. Toisaalta koeajan lyheneminen voi vähentää sensorointiin käytettävää työmäärää. Opettajien ja opiskelijoiden tutustuminen ylioppilastutkintotehtävien tyyppisiin digitaalisiin tehtäviin hyödyntämällä vanhoja tehtäviä edellyttää teknisiä ratkaisuja noin 0,5 miljoonaa euroa.

Ylioppilastutkintolautakunnan tuloista ja menoista päätetään vuosittain valtion talousarviossa. Tutkinnon järjestäminen on lähtökohtaisesti toteutettu kokelailta kerättävillä maksuilla (nettobudjetointi). Valtion 2017 talousarvioissa tutkintolautakunnalle on varattu 3 285 000 euroa nettomäärärahää. Aikaisemmat uudistukset, kuten tutkinnon digitalisointi

ja tutkintorekisterin uudistaminen, on toteutettu varaamalla valtion talousarviossa tarvittavat määrärahat. Näin näiden uudistusten kustannukset eivät kohdistu kokonaisuudessaan kyseisen ajankohdan kokelasikäluokille. Vastaava menettely on perusteltua myös näiden ehdotusten osalta.

Kokelaiden kannalta työryhmän ehdotukset ovat pääosin kustannusneutraaleja tutkintoon kuuluvien kokeiden osalta. Jos uudistukset toteutetaan osana valtion talousarviota, uudistukset eivät lisää kokelasikäluokkien kokelasmaksuja. Kokelas voi valita tutkintoon suoritettavien kokeiden määrän. Normaalin toimeenpanon kustannukset vaikuttavat kokelasmaksujen suuruuteen.

Koulutusten järjestäjien kannalta työryhmän ehdotukset ovat pääosin kustannusneutraaleja. Valmistavassa arvostelussa työmäärä pysyy ennallaan, kun arvostelu jakautuu eri oppilaitoksiin. Koulutuksen järjestäjille voi aiheutua jonkin verran lisäkustannuksia mm. alustavan arvostelun lisääntymisestä, kun koesuoritusten määrä hieman kasvaa. Toisaalta koeaikataulujen tiivistäminen ja kokeiden pituuden lyhentäminen vähentävät järjestämiseen liittyviä kuluja. Muutokset kokeissa edellyttävät opettajien perehtymistä.

Koulutuksen järjestäjille aiheutuu lisäkustannuksia mm. kokeiden valmistavan arvostelun osalta henkilöistä, jotka eivät ole kyseisen koulutuksen järjestäjän opiskelijoita ja jotka uusivat tutkintoonsa sisältyvän kokeen ylioppilastutkinnon tultua suoritetuksi, täydentävät tutkintoaan tai suorittavat erillisen ylioppilastutkintoon kuuluvia kokeita. Vuonna 2016 noin 7400 ylioppilastutkinnon suorittanutta henkilöä täydensi tutkintoaan tai uusi tutkintoon kuuluvia kokeita. Erillisen kokeen suorittajia oli noin 200. Kokeiden suorittajien määrä vaihtelee vuosittain. Mikäli korkeakoulut hyödyntävät jatkossa entistä enemmän ylioppilastutkintutuloksia, on tutkinnon kokeiden uusijoiden ja erillisen kokeen suorittajien määrän ennakoitava kasvavan. Koska kysymyksessä eivät olisi enää varsinaiset ylioppilastutkintoon edellytettävät tutkintosuoritukset, tulisi kustannusvastuuta ulottaa näiltä osin lisäpalvelujen hyödyntäjiin. Kyseisten kokeiden maksullisuudesta olisi perusteltua säätää mahdollisuus periä kokeen järjestämisestä aiheutuvien ylimääräisten kulujen omakustannushintaa vastaava maksu, jonka ylärajasta kuitenkin säädettäisiin. Etenkin suurimmilla paikkakunnilla tällaisten kokelaiden lisääntymisellä on kustannusvaikutuksia koulutuksen järjestäjille. Menettely lisäisi näiden kokelaiden mahdollisuuksia osallistua kokeisiin.

Yhden ylioppilastutkintoon kuuluvan kokeen kustannuksen koulutuksen järjestäjälle on arvioitu olevan 58,17 €, josta 38,17 € on kunnallisen opetushenkilöstön virka- ja työehtosopimuksen mukainen palkkio yksityisopiskelijan ylioppilaskirjoituksen valmistavasta tarkistuksesta ja arvostelusta ja tämän lisäksi rehtorin hallinnolliseen työhön sekä muuhun mahdolliseen työhön on arvioitu 20,00 €. Vuonna 2016 noin 7400 ylioppilastutkinnon suorittanutta henkilöä täydensi tutkintoaan tai uusi tutkintoon kuuluvia kokeita. Erillisen kokeen suorittajia oli noin 200. Mikäli maksun suuruus olisi säädetty maksimissaan 58 euroa,

ehdotus lisäisi lukiokoulutuksen järjestäjien maksutuloja vuositasolla arviolta noin 400 000 euroa. Kokeiden suorittajien määrä vaihtelee vuosittain. Vastaavasti kustannukset kasvaisivat niillä kokeilailta, jotka eivät ole kyseisen koulutuksen järjestäjän opiskelijoita ja jotka uusivat tutkintoonsa sisältyvän kokeen ylioppilastutkinnon tultua suoritetuksi, täydentävät tutkintoaan tai suorittavat erillisen ylioppilastutkintoon kuuluvia kokeita.

Suullisen kokeen toteuttamisen kustannukset eivät ole tällä hetkellä arvioitavissa. Suullisen koe vaikuttaa muun muassa koejärjestelmään, arvosteluun ja rekisteriin. Äänitiedostojen tallennusasiat täytyy selvittää sekä tekniseltä näkökulmalta että Kansallisarkiston vaateiden mukaan. Suullinen koe edellyttää kokeilailta tietokoneita ja kuulokkeita, kuten nykyisetkin digitaaliset kokeet. Suullisten kokeiden käyttöönoton lähestyessä kokeilaiden on tarkoituksenmukaista hankkia kuulokkeita, joissa on mikrofoni. Ennen toimeenpanoa myös kustannuksia tulee arvioida tarkemmin kokeilaiden, opettajien, koulujen, koulutuksen järjestäjien ja ylioppilastutkintolautakunnan kannalta.

Työryhmän esittämien kehittämissisvioiden kustannusvaikutuksia on mahdotonta arvioida vielä tässä vaiheessa. Kehittyvä teknologia tarjoaa uusia toteuttamismahdollisuuksia, ja vaikuttaa tältä osin myös kustannuksiin.

KIRJALLISUUTTA JA MATERIAALEJA

Lainsäädäntöä

- Laki ylioppilastutkinnon järjestämisestä (672/2005 muutoksineen)
 Valtioneuvoston asetus ylioppilastutkinnosta (915/2005 muutoksineen)
 Lukiolaki (629/1998 muutoksineen, 18 §, 18a §, 28 §, 36 §)
 Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus ylioppilastutkintolautakunnan suoritteiden maksullisuudesta (908/2010 muutoksineen 2011)
 Laki opiskelijavalintarekisteristä, korkeakoulujen valtakunnallisesta tietovarannosta ja ylioppilas-tutkintorekisteristä (1058/1998 muutoksineen)

Raportteja ja muistioita

- Matemaattisen osaamisen piirteitä lukiokoulutuksen lopussa 2015. Jari Metsämuuronen ja Laura Tuohilampi. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 3:2017.
- Valmiina valintoihin! Ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:37
- Erytysen koulutustehtävän asemaa lukiokoulutuksessa koskeva selvitys. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:9.
- Tulevaisuuden lukio. Valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2013:14.
- IB-opetus maksullisena tilauskoulutuksena. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2017:13.
- Ylioppilaskokeiden arvosanojen vertailtavuus eri aineissa vuosina 2007–2011. Jouko Mehtäläinen & Jouni Välijärvi. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä 2013.
- Lukion tuottamat jatkokoulutusvalmiudet korkeakoulujen näkökulmasta. Jarkko Hautamäki, Teppo Säkkinen, Marja-Liisa Tenhunen, Jani Ursin, Jukka Vuorinen, Päivi Kamppi ja Gunnel Knubb-Manninen. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 59. Jyväskylä 2012.
- Lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden ja tuntijaon toimivuuden arviointi. Heikki Turunen, Sinikka Herajärvi, Sirkku Kupiainen, Lauri Pirkkalainen, Satu Syyrakki, Ville Virtanen, Thomas Öhman, Gunnel Knubb-Manninen, Jouko Mehtäläinen ja Sari Ohranen. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 55. Jyväskylä 2011.
- Lukio 2.0. Suomen Lukiolaisten Liiton tutkimus 2011.
- Lukiokoulutuksen kehittämisen toimenpide-ehdotuksia valmistelevala työryhmän muistio. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:14.
- Ylioppilastutkinnon koevalinnat. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Ylioppilastutkintolautakunta. Moniste. 14.12.2010.
- Ei paikoillanne, vaan valmiit, hep! Koulutukseen siirtymistä ja tutkinnon suorittamista pohtineen työryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:11.
- Lukiopedagogiikka. Jouni Välijärvi, Niklas Huotari, Pekka Iivonen, Marianne Kulp, Taina Lehtonen, Harri Rönholm, Gunnel Knubb-Manninen, Jouko Mehtäläinen ja Sari Ohranen. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 40. Jyväskylä 2009.
- Aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen kehittämisohjelmaehdotus vuosiksi 2007–2012 Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:33.
- Lukiokoulutuksen suullisen kielitaidon arviointityöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:26.
- Ylioppilastutkinnon rakennekokeilun seurantatyöryhmän muistio 2. Opetusministeriön työryhmien muistioita 5:2002.
- Reaalikokeen kehittämistyöryhmän muistio. Ylioppilastutkintolautakunta. 2001.
- Ylioppilastutkinnon kehittämistyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioita 19:2000.
- Ylioppilastutkinnon rakennekokeilun seuranta työryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioita 4:1998.
- Ylioppilastutkintoasetustyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioita 9:1994.

- Lukion tila 1994. Toimittaneet Ritva Jakku-Sihvonen ja Heikki Blom. Opetushallitus 1994.
- Ylioppilastutkinnon kehittämistyöryhmän mietintö. Komiteamietintö 1993:25.
- Vietävän hyvää toisen asteen koulutusta! Toimet toisen asteen koulutusviennin edistämiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2016:20.
- Kansainväliset opetustarpeet. IB-tutkinnon järjestäminen Suomessa. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:3.
- Kansainvälisen henkilöstön lasten koulutustarpeet ja EB-tutkinnon järjestäminen Suomessa. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:16.
- Selvitys Suomen IB-ylioppilaiden koetuloksista ja IB-tutkinnolla korkeakouluihin sijoittumisesta vuosina 2001–2004. Petteri Hansen. Opetusministeriön julkaisu 2006:2.
- Advanced International Certificate of Education (AICE) tutkintoa selvittäneen työryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioita 37:2002.
- Reifeprüfung-tutkinto korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa. Opetusministeriön työryhmien muistioita 12:2001.
- Vieraskielinen ylioppilastutkinto. Opetusministeriön työryhmien muistioita 21:1998.
- ”En pidä tehtävien välillä liikkumisesta, teen tehtävät aina loppuun asti.” Raportti kenttätesteistä: sähköisen kielikokeen rakenne, kokeessa liikkuminen ja ajankäyttö. Anna von Zansen. 28.1.2015. Ylioppilastutkintolautakunta.
- Selvitys adaptiivisuudesta sähköistetyn ylioppilastutkinnon kontekstissa. Ylioppilastutkintolautakunta. Outi Hakola, Hanna Mäenpää. Helsingin yliopisto. Joulukuu 2013.
- Korkean panoksen sähköiset kokeet maailmalla. Janne Lahti, Samuli Heinonen, Erkki Siira ja Matti Lattu. Ylioppilastutkintolautakunta. Elokuu 2013.
- Ylioppilastutkinnon kielikokeiden tulosten sijoittaminen lukion opetussuunnitelman perusteiden taitotasolle. Taina Juurakko-Paavola & Sauli Takala. Ylioppilastutkintolautakunta. 2013.
- Katsaus eurooppalaisiin sähköisiin koejärjestelmiin ja matematiikan ylioppilaskokeisiin. Eveliina Hietakymi, Matti Lattu. Ylioppilastutkintolautakunta. Lokakuu 2013.
- Tiedon valintaa ja arvioinnin taitoja. Raportti ylioppilastutkinnon toisen äidinkielen kokeen kehittämiskokeilusta yhdeksässä suomenkielisessä lukiossa 2012–2013.
- Sara Routarinne. Ylioppilastutkintolautakunta.
- Vad är relevant och tillförlitlig information. Raportti ylioppilastutkinnon toisen äidinkielen kokeen kehittämiskokeilusta 2012–2013. Jan Hellgren. Ylioppilastutkintolautakunta.
- Ylioppilastutkinnon kielikokeiden kehittämissuunnitelma. Kielivaliokunta, Ylioppilastutkintolautakunta 1/301/2014

Artikkeleita

- Ylioppilastutkinnon rakenne- ja reaalikoeuudistusten vaikutuksia: miten lisääntynyt valinnaisuus ohjaa lukio-laisia. Eero Salmenkivi. *Kasvatus & Aika* 7, 2013.
- Valkolakin hohde. Minna Vuorio-Lehti. *Kasvatus & Aika* 1, 2007.
- The problem posed by exam choice on the comparability of results in the Finnish matriculation examination. Sirkku Kupiainen, Jukka Marjanen & Jarkko Hautamäki. *Journal for Educational Research Online*, 2016
- Dark and bright sides of thriving – school burnout and engagement in the Finnish context. Katariina Salmela-Aro. *European Journal of Developmental Psychology*, 2016
- School burnout and engagement in the context of demands–resources model. Katariina Salmela-Aro & Katja Upadyaya. *British Journal of Educational Psychology*, 2014
- Schoolwork Engagement and Burnout Among Finnish High School Students and Young Adults: Profiles, Progressions and Educational Outcomes. Katariina Salmela-Aro & Heta Tuominen-Soini. *Developmental Psychology*. 2013 American Psychological Association
- The Dark Side of Internet Use: Two Longitudinal Studies of Excessive Internet Use, Depressive Symptoms, School Burnout and Engagement Among Finnish Early and Late Adolescents. Katariina Salmela-Aro, Katja Upadyaya, Kai Hakkarainen, Kirsti Lonka & Kimmo Alho. *J Youth Adolescence*, 2016
- Schoolwork Engagement and Burnout Among Finnish High School Students and Young Adults: Profiles, Progressions, and Educational Outcomes. Heta Tuominen-Soini & Katariina Salmela-Aro. *Developmental Psychology*, 2014

LIITE 1. Näkökulmia erilaisiin kansallisiin ja kansainvälisiin tutkintoihin

Englanti

Englannissa yleissivistävän ylemmän toisen asteen (year 12 and 13) opinnot kestävät kaksi vuotta. Useimmissa kouluissa ei ole lainkaan pakollisia oppiaineita vaan opiskelijat valitsevat opiskeltavat aineet itse kiinnostuksen mukaan ja jatko-opintoja ajatelleen. Viimeisenä lukuvuonna opiskellaan usein ainoastaan kolmea oppiainetta.

Ensimmäisen opiskeluvuoden päätteeksi suoritetaan Advanced Subsidiary -kokeet (AS-levels). Toisen lukuvuoden lopussa suoritetaan ylemmän toisen asteen päättökoe kussakin opiskellussa aineessa (General Certificate of Education Advanced level, GCE A-levels).

Koulujen ulkopuoliset, itsenäiset ja riippumattomat tutkintolautakunnat (exam boards) järjestävät sekä arvioivat yksittäisten oppiaineiden päättökokeet (single subject qualifications). Ne myös myöntävät tutkintotodistukset. Englannissa, Walesissa ja Pohjois-Irlannissa on useita itsenäisiä tutkintolautakuntia jotka ovat saaneet oikeuden tutkintojen myöntämiseen. Koulut valitsevat näiden joukosta ne toimijat, joita käyttävät. Yksittäiset koulut käyttävät yleensä useampia tutkintolautakuntia.

Toukokuun lopulla alkaa kuusi viikkoa kestävä koejakso (summer exam period). Tutkintolautakunnat aikatauluttavat tälle ajanjaksolle eri oppiaineiden päättökokeet pyrkimyksenä välttää aikataulullisia päällekkäisyyksiä. Päättökokeet arvostellaan asteikolla A–E, jossa A on korkein arvosana. A-levelin suorittaminen on edellytys korkea-asteen jatko-opinnoille.

Vuodesta 2010 alkanut uudistus, missä kokeita uudistetaan vastaamaan enemmän korkea-koulujen vaatimuksiin. Uudistus toteutettu yhdessä mm. yliopistojen aineasantuntijoiden kanssa.

Uudistukset toteutetaan kolmessa vaiheessa vuosina 2015 ja 2017 aikana.

Hollanti

Hollannissa ylemmällä yleissivistävällä toisella asteella voi valita kolmivuotisen yleisen linjan (HAVO) tai nelivuotisen akateemisiin opintoihin suuntaavan linjan (VWO, pre-university education).

Ylemmän toisen asteen päättökokeet ovat kaksiosaiset, ne sisältävät sekä koulutason että kansalliset kokeet. Kummankin kokeen testattavat osiot määritellään opetusministeriön hyväksymässä koesuunnitelmassa (examination syllabus).

Koulut ovat vastuussa koulutason kokeista. Kokeet koostuvat vähintään kahdesta testistä oppiainetta kohden. Ne voivat olla kirjallisia, suullisia tai käytännön tehtäviä. Koulutason kokeet tulee olla tehty ja tulokset raportoitu tarkastusvirastoon (Inspectorate) ennen kansallisia kokeita. Auttaakseen kouluja kokeiden järjestämisessä opetussuunnitelmaviranomainen (SLO) antaa kouluille suosituksia kokeiden laatimiseksi ja opastusta siitä millaisiin asioihin arvioinnissa tulisi kiinnittää huomiota. Ohjeistus on vapaaehtoista joten koulut voivat halutessaan noudattaa niitä.

Valtakunnalliset kokeet järjestetään kolme kertaa vuodessa. Kaikki kokelaat osallistuvat kokeisiin opetusministeriön määräämänä ajankohtana toukokuussa. Kesä- ja elokuussa on uusintakokeita. Kokeet arvioidaan kansallisten standardien mukaan. Kunkin oppiaineen päättötodistuksen arvosanaksi tulee koulutason kokeiden ja valtakunnallisten kokeiden keskiarvo. Saadakseen päättötodistuksen opiskelijoiden tulee suorittaa hyväksyttävästi tietty määrä oppiaineita. Kokeet arvioidaan asteikolla 1 – 6, läpäisyyn vaaditaan arvosana 6. Päättötodistus on kuitenkin mahdollista saada vaikka jostain aineesta olisi saanut kuo-
tosta heikomman arvosanan.

Valtakunnallisissa kokeissa on sekä monivalinta- että avoimia tehtäviä ja joissain tapauksissa myös käytännöllisiä osuuksia. Kaikissa oppiaineissa ei ole valtakunnallista koetta, joten joissakin aineissa on ainoastaan koulutason koe. Kokeet tehdään osittain tietokoneilla. Digitaalisia kokeita varten on kehitelty erityisiä ohjelmia jotka mahdollistavat monivalinta-tehtävien tekemisen koneella. Opettajat arvioivat avovastaukset. Koulut voivat valita käytävätkö digitaalisia vai perinteisiä kokeita musiikin sekä kulttuurin ja taiteen arvioinneissa.

Opetussuunnitelmia uudistettiin vuonna 2007 jonka seurauksena myös koesuunnitelmat (examination syllabuses) muuttuivat oleellisesti. Uudistuksen myötä koulutason kokeita ei enää ohjattu ylhäältäpäin niin yksityiskohtaisesti kuin aiemmin vaan koulut saivat enemmän valtaa päättää kokeista. Joidenkin oppiaineiden - historian, maantiedon, luonnontieteiden, matematiikan, teknologian ja yhteiskuntatieteiden - koesuunnitelmat uudistettiin perusteellisesti. Ensimmäiset uudistettujen koesuunnitelmien mukaiset loppukokeet järjestettiin vuosina 2008 – 2010.

Tanska

Tanskassa loppukokeet muodostuvat kahdesta osasta: koulukohtaisesta ja kansallisesta loppukokeesta. Opiskelijan täytyy suorittaa yhteensä 10 kirjallista ja suullista koetta lukio-opintojen aikana. Näistä kolme voidaan suorittaa 1-2 vuoden aikana. Kokeet voivat olla kirjallisia, suullisia tai luonteeltaan case- tai projektityyppisiä. Lisäksi kolmannen vuoden jälkeen kaikki opiskelijat tekevät yhteisen äidinkielen kokeen sekä kokeet valituissa oppiaineissa.

Ministeriö (Ministry of Children and Education) päättää mitkä oppiaineet muodostavat kirjallisen kansallisen loppukokeen. Loppukokeiden arvosana muodostuu lukion arvosanojen ja loppukokeiden keskiarvosta. Lopullinen arvosana vaikuttaa korkeakouluhakuun.

Tanskassa ylioppilaskirjoituksissa on käytetty tietokoneita vuodesta 1994 lähtien. Tehtävät on annettu opiskelijoille CD-levyillä. Kirjallisiin kokeisiin sisältyy multimediaosioita, ja kaikentyyppisissä kokeissa on sallittua käyttää tietotekniikkaa, vain internetin käyttöä on rajoitettu 2010 vuoteen saakka. Vuonna 2010 pidettiin ensimmäiset kokeet pilottiprojektissa, jossa oppilailla oli ensimmäisen kerran vapaa pääsy internetiin.

Pilottiprojektin taustalla oli ajatus siitä, että koetilanteessa haluttiin säilyttää samat olosuhteet kuin oppitunneillakin, jolloin oppilaat käyttävät internetiä osana tiedonhakua. Lisäksi perusteena internetin vapaalle käytölle pidettiin sitä, että koulutuksen tehtävä on opettaa akateemisia taitoja, ja niihin kuuluu mm. lähdeviitteiden käyttö. Koekysymyksillä ei myöskään ole tarkoitus mitata kykyä tiedon toistamiseen, vaan oppilaan kompetenssia. Koejärjestelmän osaksi luotiin plagiaatintunnistusjärjestelmä, ja kommunikointi internetin välityksellä oli kielletty. Pilottivaiheessa lukion yleisen linjan kokeista oli mukana tanskan kieli, matematiikka ja yhteiskuntaoppi, ja kaupallisen linjan kokeista taas business education, marketing ja international economics -oppiaineet.

Matematiikassa digitaalinen ylioppilaskoe on ollut käytössä A-tason kokeissa vuodesta 2011. Kokeessa on ollut kaksi osaa, joista toisessa on saanut käyttää internetiä, tosin tähän ei kannusteta tehtävänannossa. Uuden tiedon käsittelyyn on annettu materiaaleja, joissa on tarjottu aihetta käsitteleviä linkkejä. Ainoastaan kokeen tilastollisiin tehtäviin tarvitsee välttämättä tietokonetta. Ministeriö ei julkaise mallivastauksia, jotta sensorit eivät rajoituisi yhteen ratkaisuun. Matematiikan kokeessa käytettynä ohjelmistona oli mm. TI-Nspire CAS -ohjelma PublishView- tai asiakirjanäkymässä.

Pilottiprojektin tavoitteena oli lopulta sähköistää koko ylioppilaskirjoitusprosessi, joka pitkään tietokoneiden käytön sallimisesta huolimatta oli paperipohjainen. Parhailaan (2016–2019) Tanskassa on meneillään tätä vastaava ylioppilaskokeen digitalisaatio. Net-prøver.dk-koe otetaan käyttöön Suomen sähköisen yo-kokeen tavoin asteittain niin, että

kesällä 2016 koe pidettiin ranskan ja espanjan kielten kokeissa, ja kesällä 2017 ne jatkuvat saksan kielen ja kemian kokeissa. Sähköistämisen päämääränä on parantaa kirjallisten kokeiden järjestelmää, jossa tehtävät määrätään keskusjohtoisesti. Tarkoituksena on poistaa manuaalisesti tehtävä työ. Sähköistetyn järjestelmän tavoitteena on kattaa 1) koetehtävien jakaminen 2) kokeiden palauttaminen 3) plagiointitunnistus 4) arviointi ja arvostelu.

Norja

Kolmevuotisella yleissivistävällä toisella asteella valitaan yksi kolmesta suuntautumisvaihtoehdosta; yleinen, musiikin, tanssin ja draaman tai urheilun ja liikunnan linja.

Päättötodistuksen arvosana muodostuu kahdentyyppisestä arvioinnista; kunkin oppiaineen yleisarvioinnista sekä loppukokeesta. Yleisarvosana perustuu koulutyön arviointiin ja siinä otetaan huomioon tuntiaktiivisuus, kotitehtävät, kokeet sekä erilaiset projekti- ja ryhmätyöt. Opiskelijat osallistuvat myös suulliseen kokeeseen. Suullisissa kokeissa luokanopettaja toimii kuulustelijana ja tilaisuuteen nimetty ulkopuolinen arvioija antaa arvosanan.

Arvosanan toinen osuus tulee loppukokeista. Julkiset tutkintolautakunnat (public examination boards) toteuttavat loppukokeet. Kokeet ovat useimmiten kirjallisia. Kokeneista opettajista koostuva opettajaryhmä arvioi suoritukset. Opiskelijoilla on mahdollisuus valittaa epäoikeudenmukaisesta arvioinnista erilliselle tarkastuslautakunnalle. Lautakunnan päätöksistä ei voi valittaa. Arvioinnissa käytetään kuusiportaista asteikkoa, alin arvosana on yksi ja ylin kuusi ja ainoastaan kokonaislukuja käytetään.

Norjankielen kirjallinen loppukoe on pakollinen yleisen linjan opiskelijoille. Musiikin, tanssin ja draaman sekä urheilun ja liikunnan linjan opiskelijat suorittavat pakollisen kirjallisen kokeen pääaineestaan. Pakollisen kokeen lisäksi opiskelijat osallistuvat ainakin kahden muun oppiaineen kokeeseen.

Ylemmän toisen asteen läpäiseminen oikeuttaa hakemaan jatko-opintoihin korkea-asteelle

Ruotsi

Ruotsissa ei ole Suomen kaltaisia ylioppilaskirjoituksia. Opiskelijat saavat lukion (gymnasi-eskolan) päätteeksi päättötodistuksen (slutbetyg). Päättötodistus on yhteenveto lukioaika-

na suoritetuista kursseista ja niiden arvosanoista. Päätötodistuksen saamisen edellytyksenä on hyväksytty arvosana kursseista sekä projektityöstä (gymnasiearbete).

Lukiossa annetaan sekä yleissivistävää että ammatillista koulutusta. Lähes kaikki 16–20-vuotiaat jatkavat opintojaan peruskoulun jälkeen kolmivuotisessa lukiossa. 20 vuotta täyttäneillä on mahdollisuus osallistua lukioasteen aikuiskoulutukseen (gymnasial vuxenutbildning). Lukioasteen aikuiskoulutusta tarjoavissa kunnallisissa oppilaitoksissa (komvux) on muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta tarjolla samat kurssit kuin lukiokouluissa. Lisäksi on kehitysvammaisille tarkoitettu nelivuotinen lukiokoulutus (gymnasiesärskolan) joka sisältää yhdeksän ammatillista koulutuslinjaa.

Lukiossa (gymnasieskolan) on 18 kansallista koulutusohjelmaa (nationella program). Ne jakautuvat seuraavasti:

- 6 yleissivistävää ohjelmaa (högskole-förberedande program)
- 12 ammatillista ohjelmaa (yrkesprogram)

Yleissivistävät koulutusohjelmat valmistavat korkea-asteen opintoihin. Ammatillisesti suuntautuneissa ohjelmissa painotetaan enemmän ammattiaineita, tavoitteena on lisätä valmiuksia opintojen jälkeiseen työelämään.

Kaikissa koulutusohjelmissa on seuraavat pakolliset oppiaineet (gymnasiegemensamma ämnen):

- ruotsi äidinkielenä/ruotsi toisena kielenä
- matematiikka
- englanti
- historia
- yhteiskuntaoppi
- luonnontieteet
- uskonto
- liikunta
- terveystieto

Näiden kaikille pakollisten aineiden lisäksi opiskellaan kuhunkin koulutusohjelmaan kuuluvia erityisiä pakollisia aineita (programgemensamma ämnen) sekä vapaavalintaisia oppiaineita (valbara kurser, individuella val).

Kerran lukukaudessa lukioissa on kansallinen koe englannissa, matematiikassa, ruotsi äidinkielenä sekä ruotsi toisena kielenä – oppiaineissa.

Lukioasteen yleissivistävät koulutusohjelmat antavat yleisen korkeakoulukelpoisuuden, ammatillisen linjan opiskelijoiden on suoritettava muutamia lisäkursseja korkeakoulukelpoisuuden saavuttamiseksi. Hakukelpoisuuden edellytyksenä on lukion päättötodistus tai muutoin hyväksyty 'hankittu osaaminen' (reell kompetens).

Korkea-asteen koulutukseen voi hakea joko lukion päättötodistuksella tai vapaaehtoisen högskoleprov –kokeen tuloksilla. Högskoleprov -kokeeseen voi osallistua missä vaiheessa opinoja tahansa ja osallistua voi myös useampaan kertaan. Koe järjestetään kaksi kertaa vuodessa ja se on maksullinen

Korkeakouluissa on omat kiintiöt (urvalsgrupper) sekä todistuksella että högskoleprovilla hakeville ja hakea voi samanaikaisesti molemmilla. Monet lukiolaiset osallistuvat högskoleprov –kokeeseen parantaakseen mahdollisuuksiaan päästä sisään haluamaansa yliopistoon tai korkeakouluun.

Vuonna 2011 lukiokoulutusta ja perusopetusta uudistettiin. 2000-luvun alusta lähtien kansainväliset arvioinnit osoittivat, että oppimistulokset olivat heikentyneet ja lukion keskeyttäminen lisääntynyt. Myös högskoleprov – kokeen sisältöä uudistettiin 2011.

Viro

Ylemmän toisen asteen koulutus kestää kolme vuotta. Sen päätteeksi suoritetaan päättökoe. Valtakunnallinen koe suoritetaan viidessä aineessa. Vironkielen koe on kaikille pakollinen, mutta jos opiskelijan äidinkieli on muu kuin viro, sen voi korvata suorittamalla viro toisena kielenä -kokeella. Muut aineet ovat matematiikka, vieraat kielet sekä 'school examination and student study or practical work'. Vieraisissa kielissä valittavana on englannin-, venäjän-, saksan- tai ranskankielen koe.

Valtakunnalliset kokeet ovat kirjallisia kokeita. Yksittäiset kokeet laatii kuhunkin oppiaineeseen erikoistuneiden asiantuntijoiden työryhmä. Kansallinen toimikunta (state commission) arvioi kokeet. Nykyisin opetusministeriö (the Ministry of Education and Research) vastaa päättökoeprosessista, vuoteen 2012 asti tehtävä oli Innove –säätöillä (The Innove Foundation).

Yleissivistävän toisen asteen koulutuksen suorittaminen antaa kelpoisuuden jatko-opintoihin korkea-asteella. Päättökokeen tulokset otetaan huomioon korkeakouluvalinnoissa.

IB-tutkinto

Suomessa järjestetään lukiokoulutuksen erityisen tehtävän perusteella kansainväliseen IB-tutkintoon (International Baccalaureate) johtavaa koulutusta. Opetusta järjestetään kaksivuotisella IB-linjalla, jota edeltää yhden vuoden kestävä valmistava luokka. IB-opetus on jo valmistavalla luokalla osittain tai kokonaan englanninkielistä. Toisena ja kolmantena vuotena opetuskieli on englanti (äidinkieltä ja vieraita kieliä lukuun ottamatta). IB-tutkinto antaa saman jatko-opintokelpoisuuden kuin suomalainen ylioppilastutkinto.

Opiskelija opiskelee kuutta ainetta eri aineryhmistä. Opiskelija opiskelee kahta kieltä (joista vähintään yhtä äidinkielen tasoisena), matematiikkaa, yhtä luonnontiedettä ja yhtä yhteiskunnallista ainetta. Kuudenneksi aineeksi voi valita koulun tarjoamista vaihtoehdoista riippuen toisen luonnontieteen, toisen yhteiskunnallisen aineen, vieraan kielen tai taideaineita. Kolme ainetta valitaan laajalla tasolla (Higher Level, HL, n. 240 tuntia) ja kolme perustasolla (Standard Level, SL, n. 150 tuntia). Poikkeustapauksissa voidaan IB-organisaatiolta anoa lupaa rakentaa opinto-ohjelma myös toisin.

IB-tutkintoon kuuluu oppiaineiden lisäksi myös tiedon teoriaa (TOK, Theory of Knowledge), laaja tutkielmaessee (EE, Extended Essay) ja opintojen ohessa 18 kuukauden ajan säännöllisesti liikuntaa, taiteita ja yhteiskuntapalvelua (CAS, Creativity, Activity and Service).

IB-tutkinnon arvosana muodostetaan oppiaineiden arvosanoista (6 x 1-7) sekä TOK-eseen ja EE:n tuottamista pisteistä (3). Hyväksytyt tutkinto edellyttää vähintään 24 pistettä, hyväksytyä CAS-ohjelmaa sekä useita muiden lisäehtojen toteutumista. Oppiaineiden arvosanasta osa määräytyy oppiaineen loppukokeen perusteella. Loppukokeet ovat yleensä moniosaisia ja jakautuvat eri päiville. Loppukokeet arvostellaan kokonaan IB-organisaation toimesta. Osa oppiaineen arvosanasta muodostuu opiskeluaikana tuotettujen tuotosten perusteella. Nämä tuotokset arvostellaan koululla ja IB-organisaatio muuttaa opettajan arvostelua näytteiden perusteella. Esimerkiksi äidinkielessä ja vieraisissa kielissä on suullinen näyttö tai koe ennen loppukokeita. Loppukokeisiin osallistuminen edellyttää noin 600 euron rekisteröinti- ja koemaksujen maksamista IB-organisaatiolle.

LIITE 2. Tilastotietoja ylioppilastutkinnosta

Taulukko 1 Matematiikan kirjoittajat vuosina 2008–2016 Lähde: Ylioppilastutkintolautakunta

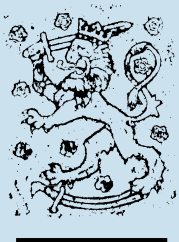
YO-tutkinnon suorittaneet							
	Ei mat.		Lyhyt		Pitkä		All
	N	%	N	%	N	%	N
Tutkinto valmis	6119	21,13	12236	42,25	10606	36,62	28961
2008K							
2008S	1007	27,73	1960	53,98	664	18,29	3631
2009K	6185	21,24	12224	41,98	10709	36,78	29118
2009S	1051	29,8	1832	51,94	644	18,26	3527
2010K	6104	21,19	11969	41,55	10736	37,27	28809
2010S	985	27,99	1859	52,83	675	19,18	3519
2011K	6040	20,97	12526	43,48	10243	35,55	28809
2011S	932	25,85	1991	55,21	683	18,94	3606
2012K	5846	20,85	12259	43,72	9933	35,43	28038
2012S	965	27,08	1918	53,83	680	19,09	3563
2013K	5841	20,74	12597	44,74	9720	34,52	28158
2013S	905	25,43	2000	56,2	654	18,38	3559
2014K	5366	19,26	12648	45,4	9842	35,33	27856
2014S	972	25,83	2108	56,02	683	18,15	3763
2015K	5047	18,67	12262	45,35	9730	35,99	27039
2015S	859	24,01	2059	57,55	660	18,45	3578
2016K	5005	18,49	12170	44,96	9895	36,55	27070
2016S	850	24,52	1913	55,18	704	20,31	3467

Taulukko 2. Kompensatit 2008 –2016 Lähde: Ylioppilastutkintolautakunta

YO-tutkinnon suorittaneet					
	Ei komp.		Kompensoitu		All
	N	%	N	%	N
Tutkinto valmis					
2008K	28316	97,77	645	2,23	28961
2008S	3436	94,63	195	5,37	3631
2009K	28480	97,81	638	2,19	29118
2009S	3344	94,81	183	5,19	3527
2010K	28120	97,61	689	2,39	28809
2010S	3334	94,74	185	5,26	3519
2011K	28204	97,9	605	2,1	28809
2011S	3445	95,54	161	4,46	3606
2012K	27385	97,67	653	2,33	28038
2012S	3434	96,38	129	3,62	3563
2013K	27383	97,25	775	2,75	28158
2013S	3403	95,62	156	4,38	3559
2014K	27202	97,65	654	2,35	27856
2014S	3614	96,04	149	3,96	3763
2015K	26414	97,69	625	2,31	27039
2015S	3400	95,03	178	4,97	3578
2016K	26471	97,79	599	2,21	27070
2016S	3324	95,88	143	4,12	3467

Taulukko 3 Reaalin suorittajat 2008–2016 Lähde: Ylioppilastutkintolautakunta

Tutkinto	Reaali lkm														Tutkintoja	
	0		1		2		3		4		5		6			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
2008K	1102	3,8	11879	41,0	13368	46,2	2381	8,2	216	0,7	11	0,0	4	0,0	28961	100,0
2008S	191	5,3	2076	57,2	1117	30,8	220	6,1	23	0,6	4	0,1	.	.	3631	100,0
2009K	1012	3,5	11689	40,1	13306	45,7	2833	9,7	253	0,9	20	0,1	5	0,0	29118	100,0
2009S	163	4,6	1975	56,0	1154	32,7	207	5,9	24	0,7	4	0,1	.	.	3527	100,0
2010K	917	3,2	11485	39,9	13146	45,6	2931	10,2	305	1,1	21	0,1	4	0,0	28809	100,0
2010S	166	4,7	1941	55,2	1164	33,1	218	6,2	26	0,7	3	0,1	1	0,0	3519	100,0
2011K	792	2,7	11272	39,1	13294	46,1	3074	10,7	340	1,2	32	0,1	5	0,0	28809	100,0
2011S	173	4,8	1989	55,2	1192	33,1	225	6,2	21	0,6	6	0,2	.	.	3606	100,0
2012K	719	2,6	10616	37,9	13252	47,3	3109	11,1	318	1,1	21	0,1	3	0,0	28038	100,0
2012S	96	2,7	1985	55,7	1239	34,8	214	6,0	29	0,8	3563	100,0
2013K	640	2,3	10460	37,1	13437	47,7	3235	11,5	342	1,2	38	0,1	6	0,0	28158	100,0
2013S	119	3,3	1927	54,1	1200	33,7	267	7,5	40	1,1	3	0,1	3	0,1	3559	100,0
2014K	589	2,1	9954	35,7	13368	48,0	3566	12,8	344	1,2	27	0,1	8	0,0	27856	100,0
2014S	136	3,6	2049	54,5	1303	34,6	239	6,4	33	0,9	3	0,1	.	.	3763	100,0
2015K	542	2,0	9268	34,3	13232	48,9	3668	13,6	297	1,1	27	0,1	5	0,0	27039	100,0
2015S	105	2,9	1845	51,6	1295	36,2	299	8,4	33	0,9	1	0,0	.	.	3578	100,0
2016K	446	1,6	9126	33,7	13216	48,8	3920	14,5	342	1,3	16	0,1	4	0,0	27070	100,0
2016S	90	2,6	1790	51,6	1208	34,8	330	9,5	44	1,3	4	0,1	1	0,0	3467	100,0

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture

ISBN 978-952-263-462-7 (PDF)

ISSN 1799-0351 (PDF)